

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Peter Orendáč

Odkaz sv. Cyrila a Metoda a edukačný proces

2014

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

Odkaz sv. Cyrila a Metoda a edukačný proces

Peter ORENDÁČ

Bratislava 2014

Názov:	Odkaz sv. Cyrila a Metoda a edukačný proces
Autor:	PaedDr. Ing. Peter Orendáč, PhD.
Recenzenti:	Mgr. Ján Furman Mgr. Juraj Kredátus, PhD.
Vydavateľ:	Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Jazyková úprava:	Mgr. Daniela Bordášová
Grafická úprava:	Ing. Monika Chovancová
Vydanie:	1.
Rok vydania:	2014
Počet strán:	60
ISBN	978-80-565-0267-9

Obsah

Úvod	5
1/ Historický kontext misie sv. Cyrila a Metoda	7
1.1 Príchod Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu	9
1.2 Morava po smrti Metoda	16
1.3 Obnovenie cirkevnej samosprávy v Moravskej ríši	18
1.4 Učeníci Cyrila a Metoda a ich osud	19
2/ Slovenské písmo	27
2.1 Hlaholika	27
2.2 Cyrilika	30
3/ Cyril a Metod ako osobnosti a vzory	32
3.1 Život Konštantína a Metoda	33
3.2 Tvorba Cyrila a Metoda	37
3.3 Cyrilo-metodská tradícia na Slovensku	41
4/ Sv. Cyril a Metod a súčasná škola	47
4.1 Dejepis	47
4.2 Občianska náuka	50
4.3 Slovenský jazyk a literatúra	51
4.4 Katolícke náboženstvo	52
4.5 Pravoslávne náboženstvo	53
4.6 Výtvarná výchova	55
4.7 Výchova umením	56
4.8 Hudobná výchova	57
4.9 Vlastiveda	57
Záver	58
Zoznam bibliografických odkazov	59
Príloha	60

Úvod

*„Človek bez svedomia
ja koža biedna, daromná,
národ bez vedomosti historickej
o sebe a predkoch svojich
je hromádka koží otrockých.“*
Eudovít Štúr

Ak hovoríme o dejinách nášho národa, máme na pamäti, že sa spájajú so sv. Cyrilom a Metodom, čo sa odráža aj v Ústave SR (v Preambule sa občania SR hlásia k cyrilo-metodskému duchovnému dedičstvu a historickému odkazu Veľkej Moravy). Sv. Cyril a Metod sa však nespájajú iba s naším národom, ale s celým Slovanstvom. Ich prínos pre kresťanskú Európu a inkulturáciu kresťanstva ocenil aj pápež Ján Pavol II., ktorý ich 31. decembra 1980 vyhlásil za spolupatrónov Európy.

Práve v období, keď sme si pripomenuli 1150. výročie príchodu slovanských vierozvestcov na Veľkú Moravu, nastal čas, aby sme sa hlbšie zamysleli nad významom ich odkazu. Hoci bola misia sv. Cyrila a Metoda predovšetkým nábožensky orientovaná, nemôžeme zabúdať na historické súvislosti a ich význam pre rozvoj nášho písomníctva, literatúry, politického, občianskeho a mravného života. Aj keď sa hlásime k cyrilo-metodskej tradícii, v reálnom živote na túto tradíciu často zabúdame.

Hlavným cieľom tohto učebného zdroja je podať pedagógom základné informácie o sv. Cyrilovi a Metodovi, ich misii a tradícii v koncentrovanejšej podobe. Skúmali sme, ako sa prejavuje cyrilo-metodský odkaz v školskom systéme a v jeho edukačnom procese.

Prvá kapitola analyzuje situáciu na Veľkej Morave v 1. polovici 9. storočia a zachytáva misiu sv. Cyrila a Metoda od ich príchodu až po zánik Veľkej Moravy a osudy žiakov týchto vierozvestcov.

Druhá kapitola je venovaná najstaršiemu slovanskému písmu – hlaholike a písmu, ktoré vzniklo neskôr u južných Slovanov – cyrilike.

Tretia kapitola opisuje život solúnskych bratov pred ich príchodom na Veľkú Moravu a je zameraná predovšetkým na ich prekladateľskú a pôvodnú tvorbu. Stručne sa zaoberá cyrilo-metodskou tradíciou.

Posledná kapitola analyzuje mieru, akou je cyrilo-metodská problematika implantovaná do učiva jednotlivých predmetov v základnej a strednej škole, resp. poukazuje na možnosti jej implantácie.

1/ Historický kontext misie sv. Cyrila a Metoda

Slovenská historiografia, archeológia, dejiny literatúry a jazyka považujú deje a panovníkov Veľkej Moravy za súčasť svojej národnej histórie a kultúry a za jednu z prvých a významných epoch života Slovákov.

Skôr ako vznikla Veľkomoravská ríša, existovali nadkmeňové zriadenia. Vynuli sa dve nadkmeňové únie, kniežatstvá, z ktorých prvé malo svoje ústredie v okolí Starého Mesta alebo Mikulčíc a druhé v oblasti Nitry. Staromoravské kniežatstvo sa rozprestieralo v juhovýchodnej a strednej Morave, ako aj v severnej časti dolného Rakúska. Nitrianske kniežatstvo vzniklo na území stredného a dolného Považia, Ponitria a dolného Pohronia. V Staromoravskom kniežatstve vládlo knieža Mojmír a v Nitrianskom kniežatstve knieža Pribina. Obe kniežatstvá boli vo vazalskom vzťahu k Frankom.

V spise *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum* (871) sa spomína, že salzburský arcibiskup Adalrád vysvätil Pribinovi kostol na jeho vlastnom majetku zvanom Nitrava. V tomto spise sa tiež uvádza, že Mojmír I. vyhnať Pribinu z Nitry, spojil obe kniežatstvá do jedného celku a položil tak základy mohutnejšieho štátneho útvaru – Veľkej Moravy.

Nitrianske kniežatstvo nestratilo ani po anexii svoj osobitný charakter. V Nitre sídlil a vládol ako údelné knieža člen mojmírovskej dynastie. V tomto diferenciálnom základe položenom na území Pribinovho kniežatstva vidia súčasní slovenskí historiografi vysvetlenie a objasnenie vzniku a vývoja slovenskej etnickej osobitosti a základ na vznik slovenského národa.

Slovenský slavista Ján Stanislav vyslovil mienku, že Nitra mohla byť hlavným strediskom Veľkej Moravy a sídlom Metoda. O stredisku Veľkej Moravy existuje mnoho zmienok (Nitra, Devín, Bratislava, Trenčín, Komárno, Velehrad, Mikulčice atď.).

Po smrti Mojmíra I. nastupuje na veľkomoravský kniežací trón jeho synovec Rastislav, ktorého tam dosadil franský panovník Ľudovít Nemec v roku 846. Neskôr odkázal Rastislav Nitrianske kniežatstvo svojmu synovcovi Svätoplukovi. Uznal síce závislosť kniežatstva od východných Frankov, ale zároveň pracoval na tom, aby sa jej zbavil. Rastislav patrí k najvýznamnejším osobnostiam veľkomoravských dejín. Prejavil sa ako múdry a prezieravý panovník, ktorý vnútorne upevňoval svoju ríšu a oslobodil Veľkú Moravu od doterajších závislostí a vzťahov k východofranským panovníkom, ktoré sa utvorili za vlády jeho predchodcu Mojmíra I. Môžeme povedať, že Rastislav sa od roku 855 úplne zbavil nadvlády Frankov a vládol samostatne. Rastislav oslabil vplyv franských misionárov a vybudoval samostatnú veľkomoravskú cirkevnú správu. (Vragaš 2013)

O Rastislavovom úmysle oslobodiť sa od Frankov sa zmieňuje aj prof. M. Ďurica (Vragaš 2013): „*Vládca Rastislav roku 862 prišiel na geniálnu myšlienku založiť kresťanskú cirkev jeho vlastného jazyka...*“ Rastislav najprv poslal posolstvo do Ríma k pápežovi Mikulášovi I. so žiadosťou o učiteľov viery, ktorí by kázali na Veľkej Morave v domácom jazyku. V Ríme Rastislavovej žiadosti nevyhoveli, a preto v roku 862 putovali posli do Carihradu k Michalovi III. s tou istou žiadosťou. Veľkomoravské životopisy Konštantína a Metoda nám zachovali úryvky z tohto posolstva.

Podľa *Života Konštantína Cyrila* Rastislavovo posolstvo znelo takto (Vragaš 2013): „*Keďže náš ľud pohanstvo odvrhol a kresťanského zákona sa drží a nemá učiteľa takého, čo by nám v našej reči pravú vieru kresťanskú vysvetlil, aby aj iné kraje, keď to uvidia, nás napodobnili. Pošli nám, vladyka, teda biskupa a učiteľa takého. Lebo od vás na všetky strany dobrý zákon vychádza.*“

Druhý variant posolstva v *Živote Metoda* znel takto (Vragaš 2013): „*I stalo sa v tie dni: Rastislav, knieža slovienske, so Svätoplukom poslali poslov z Moravy k cisárovi Michalovi, hovoriac takto: „Božou milosťou zdraví sme. A prišli k nám mnohí kresťanskí učители z Vlách i z Grécka i z Nemiec, učiac nás rozlične. Ale, my, Slovieni, sme prostý ľud a nemáme nikoho, kto by nás naučil pravdu a vyložil nám jej zmysel. Tak teda, vladyka, pošli nám takého muža, ktorý nás napravia na všetku pravdu.*“

Byzantský panovník reagoval neobyčajne rýchlo a rozhodol sa poslať na Moravu bratov Konštantína a Metoda, ktorí už mali misionárske skúsenosti pri Čiernom mori u Kozárov. Konštantín a Metod prijali toto poslanie, pretože ako Solúnčania dobre poznali i reč Slovienov na Veľkej Morave.

Pravdepodobne na jar 863 sa vydali so svojím sprievodom na Veľkú Moravu nesúc so sebou i relikvie mučeníka Klementa. Prichádzali do krajiny, ktorá už poznala kresťanstvo. V Rastislavovom posolstve určenom cisárovi Michalovi sa nachádza údaj o troch misiách: gréckej, talianskej a nemeckej.

Archeologické nálezy aj historické a jazykové doklady dosvedčujú, že sa kresťanstvo na Veľkej Morave začalo šíriť už niekoľko desaťročí pred príchodom Konštantína a Metoda. O gréckej misii (ktorá predchádzala cyrilo-metodskej misii) sa vie pomerne málo, kým talianska misia zanechala po sebe už zreteľnejšie stopy a vplyv nemeckej misie bol najvýraznejší. Styk Veľkej Moravy s talianskym kresťanstvom zaznamenáva významný prameň, tzv. *Cividalské evanjelium*. Severotalianske mesto Cividale ako súčasť akvilejského patriarchátu patrilo ku kresťanským centrámi, kam putovali v 8. a 9. storočí i Slovieni z Moravy a nechávali zapisovať svoje mená na okraj evanjeliového textu. O bavorskej misii svedčia početné pramene. K významným prameňom o nemeckej misii patrí *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum*. Možno teda povedať, že sa už pred príchodom Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu šírilo v tejto krajine kresťanstvo a existujú doklady aj o prvých kresťanských textoch v domácom jazyku, ktoré tu solúnski bratia našli a mohli začleniť do repertoára vlastných textov. (Vragaš 2013)

1.1 Príchod Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu

Rastislav a Svätopluk spolu s veľmožmi a ľudom prijali Konštantína a Metoda s veľkou radosťou a úctou. Vytvorili pre nich čo najlepšie podmienky na úspešnú pastoračiu.

Príchod Konštantína a Metoda znamenal definitívnu kristianizáciu ľudu Veľkej Moravy, začiatok samostatnej kultúry a začlenenie sa medzi ostatné kultúrne národy vtedajšej epochy.

Títo vierozvestci šíрили evanjelium v reči zrozumiteľnej ľudu a rýchlo dosiahli u veľkomoravských Slovanov výrazný duchovný úspech.

Zavedenie domáceho jazyka do liturgie však čoskoro narazilo na odpor franských misionárov, ktorí obžalovali Konštantína a Metoda z herézy. Franský klérus vyslovil podozrenie, že Konštantín a Metod nevyznávajú správne učenie o Najsvätejšej Trojici a uviedol tak ich pravovernosť do pochyb. Trňom v oku sa stalo najmä používanie domáceho liturgického jazyka, pretože sa doteraz nikto neodvážil používať na bohoslužobné funkcie iný jazyk ako hebrejský, grécky a latinský. Franský klérus videl v Konštantínovi a Metodovi veľkých konkurentov a protivníkov. Konštantín založil v sídle kráľa Rastislava (na Devíne) prvú hlaholskú školu. Bola to prvá staroslovienska univerzita, ktorá poskytovala všeobecné vzdelávanie a kristianizáciu v jazyku ľudu. Táto škola vychovala prvú generáciu slovanských vzdelancov, ktorí položili základy vzdelanosti v celom slovanskom svete. Tí potom založili nové školy v Bulharsku – preslavskú a ochridskú.

Vyššie trojročné účinkovanie solúnskych bratov oslabilo vtedajší výlučný vplyv franských misionárov. Konštantín a Metod sa z tohto dôvodu vybrali r. 867 do Ríma, aby tam obránili liturgiu v reči ľudu a získali oficiálne povolenie. Počas cesty do Ríma sa sprievod zastavil u kniežaťa Kocela v Blatnohrade, kde sa ku skupine veľkomoravských žiakov pripojili aj ďalší žiaci. (Vragaš 2013)

V Benátkach Konštantín verejne obhajoval liturgický jazyk v reči ľudu proti tzv. latiníkom, podľa ktorých bolo možné uctievať Boha len v troch jazykoch: hebrejčine, gréčtine a latinčine. Konštantín im však odpovedal: *„Či neprichádza dážd' od Boha na všetkých rovnako? A či slnko nesvieti takisto na všetkých? Či rovnako nedýchame na vzduchu všetci? To sa vy nehanbíte uznávať iba tri jazyky a prikazovať, aby všetky ostatné kmene boli slepé a hluché? Povedzte mi, či robíte Boha bezmocným, že to nemôže dať, alebo závistlivým, že to nechce?“* (Vragaš 2013)

Počas pobytu v Benátkach bol veľkomoravský sprievod pozvaný rímskym pápežom Mikulášom I. do Ríma. Po príchode do Ríma privítal Konštantína a Metoda a ich učeníkov už nový pápež Hadrián II. Privítanie bolo veľmi

slávnostné, pretože so sebou údajne prinášali pozostatky pápeža Klementa I. (žiaka sv. Petra a autora cirkevných spisov), ktoré objavil Konštantín na Chersonese. Pápež Hadrián II. po preskúmaní a objasnení textov schválil bohoslužobné knihy a biblické texty a uložil ich na hlavný oltár v Bazilike sv. Petra a v Bazilike Santa Maria Maggiore (v Bazilike Panny Márie Väčšej). Pápež dovolil slúžiť liturgiu vo veľkomoravskej staroslovienčine aj v rímskych bazilikách.

Pápež Hadrián II. vysvätil v Bazilike sv. Petra Metoda za kňaza. Okrem toho biskup Formozus vysvätil za kňazov aj troch učeníkov (Gorazda, Klimenta, Nauma) a dvoch lektorov (Angelára a Sávu). O sväteniach slovanských učeníkov biskupom Gauderichom sa historické pramene nezmieňujú. Konštantín a Metod dosiahli začiatkom r. 868 v Ríme svoj cieľ. Toto úspešné schválenie liturgického obradu v reči veľkomoravského ľudu sa uskutočnilo ešte počas Konštantínovho života. (Hnilica 2012)

Koncom r. 868 sa Konštantínovo zdravie veľmi zhoršilo. Chorý vstúpil v Ríme do gréckeho baziliánskeho kláštora, kde prijal rehoľné meno Cyril a za krátko (14. februára 869) aj zomrel. Cyrila pochovali v Bazilike sv. Klementa so všetkými poctami tak, ako pochovávajú pápežov.

Po Konštantínovej smrti všetku zodpovednosť za veľkomoravskú misiu prevzal Metod. Podnetom bola Konštantínova prosba pred smrťou, keď naliehavo žiadal Metoda, aby pokračoval v diele, ktoré spolu úspešne rozvinuli na Veľkej Morave. V tom čase prišlo do Ríma posolstvo od Kocela z Blatnohradu, v ktorom žiadal pápeža Hadriána II., aby mu poslal Metoda ako učiteľa. Pápež vyhovel kniežaťu Kocelovi a poveril Metoda učiteľským úradom nielen pre Panóniu, ale aj pre Veľkú Moravu. Poslal po Metodovi list určený panónskemu kniežaťu Kocelovi, ako aj veľkomoravským panovníkom Rastislavovi a Svätoplukovi. (Vragaš 2013)

Znenie listu nájdeme v *Živote Metoda*. (Vragaš 2013) Potvrďuje sa v ňom používanie veľkomoravskej staroslovienčiny pri bohoslužbách. Dokonca sa v liste hrozí trestom exkomunikácie, ak by niekto hanil používanie takejto bohoslužby. Metod prišiel s pápežskou bulou ku Kocelovi, ale nedorazil na

Veľkú Moravu, keďže sa zakrátko vrátil do Ríma. Kocel ho poslal do Ríma so žiadosťou, aby pápež Hadrián II. vysvätil Metoda za biskupa. Niektorí historici predpokladajú, že sa Kocel podľa príkladu Rastislava chcel oslobodiť spod franského vplyvu a získať samostatné politické i cirkevné postavenie. Pápež Hadrián II. vysvätil Metoda za arcibiskupa koncom roku 869 a vymenoval ho na stolec sv. Andronika. Tak obnovil zaniknutý titul sriemskeho arcibiskupstva. Staré sriemske arcibiskupstvo sa rozprestieralo na území Panónie, ktoré ku koncu 6. storočia úplne zničili Avari. Podľa tradície sriemske arcibiskupstvo založil sv. Andronikus, ktorý sa uvádza v Liste Rimanom (16, 7) ako jeden zo 72 učeníkov, ktorých poslal Kristus, aby hlásali evanjelium. Popri vymenovaní Metoda za sriemskeho arcibiskupa ho pápež vymenoval aj za pápežského legáta pre oblasť Panónie a Veľkej Moravy.

Metod sa vrátil z Ríma ku Kocelovi do Blatnohradu. Medzitým sa na Veľkej Morave v dôsledku vojny s Frankmi a pod vplyvom vnútorných rozporov medzi Rastislavom a Svätoplukom situácia veľmi zhoršila. Vojenské a politické úspechy Nemcov povzbudili aj bavorský klérus v akciách proti Metodovi. Metod sa pravdepodobne roku 870 rozhodol odísť z Blatnohradu na Veľkú Moravu.

Za týchto okolností sa nemeckému kléru podarilo Metoda zajať a odvliecť do Bavorska, kde ho postavili pred súd v prítomnosti kráľa Ľudovíta Nemca. Obvinili ho, že učí na území, ktoré patrí do franskej právomoci. Metod neohrozene obhájl svoju právomoc podliehajúcu priamo Rímu. Po jeho odsúdení ho poslali do väzenia v Švábsku (pravdepodobne do kláštora v Ellwange). Keď sa takmer po troch rokoch dozvedeli v Ríme o Metodovom väznení, podnikli sa kroky na jeho oslobodenie. Jeho vyslobodenie žiadal i sám Svätopluk. Nový pápež Ján VIII. žiadal roku 873 okamžité prepustenie arcibiskupa Metoda zo švábskeho zajatia a podnikol aj potrebné kroky, aby splnil svoj zámer. Pápež vyslaním osobitného legáta, ankonskeho biskupa Pavla a listami pre nemeckého kráľa a nemeckých biskupov dosiahol vyslobodenie Metoda. Arcibiskup Metod a splnomocnený pápežský legát sa roku 873 vrátil na Veľkú Moravu.

V roku 874 uzavrel Svätopluk vo Forchheime mier s Východofranskou ríšou. Tento mier zachovávali obidve strany až do roku 882. V priaznivých politických podmienkach mohol i arcibiskup Metod plodne rozvíjať svoju pastoračnú činnosť. Zároveň pokračoval aj v prekladateľskej činnosti biblických textov v obnovenom učilišti a zaslúžil sa aj o vypracovanie právnej literatúry.

Je známou historickou skutočnosťou, že mierová zmluva uzavretá vo Forchheime umožnila Svätoplukovi rozšíriť jeho moc do susedných oblastí na severe, východe a juhovýchode. Misijná činnosť Metoda a jeho žiakov sa súčasne rozšírila aj do pohanských krajov. Takto pripojil kráľ Svätopluk k Veľkomoravskej ríši kmeň Vislanov v Malopoľsku a sám Metod vyzval pohanské knieža Vislanov, aby sa dal dobrovoľne pokrstiť vo vlastnej krajine. Svätoplukovi sa v r. 882 podarilo po vyhnaní Bulharov obsadiť medziriečie Dunaja a Tisy a Potisie. Toto územie navštívil aj Metod a stretol sa tam s družinou maďarského kmeňového kniežata.

Po vyhlásení Forchheimskeho mieru začal povážlivo stúpať počet franských kňazov, ktorí sa na Veľkej Morave usilovali získať vplyv najmä vo vládných kruhoch a eliminovať horlivú a svedomitú činnosť arcibiskupa Metoda. Znova obvinili Metoda z bludu o Svätej Trojici a z používania ľudovej reči v liturgii. Pričinili sa aj o to, aby sa tieto obvinenia dostali až do Ríma. Iniciatívny bol najmä kňaz Ján z Benátok, Svätoplukov poradca, ktorého kráľ Svätopluk poslal roku 879 do Ríma, kam poslal aj franské sťažnosti. Na toto osočovanie reagoval pápež Ján VIII. listami určenými Svätoplukovi a Metodovi. (Vragaš 2013)

V liste Metodovi pozval pápež arcibiskupa Metoda do Ríma. Metod poslúchol pápežovu výzvu, a tak sa začiatkom r. 880 ocitol už po tretí raz v Ríme. Metod spolu s veľmožom Zemežizňom priniesli pápežovi i Svätoplukovo posolstvo s návrhom prijať Veľkú Moravu pod priamu ochranu pápežskej stolice. Pápež na osobitnej synode znova preskúmal dogmatické učenie a liturgiu arcibiskupa Metoda a nezistil nijaké bludy.

Dokladom Metodovho úspechu a pozitívneho výsledku celého veľkomoravského posolstva v Ríme je pápežská bula *Industriae tuae* z júna 880 (Vragaš 2013): „*My však po zistení, že je vo všetkých cirkevných náukách pravoverný a v službách (Cirkvi) prospešný, poslali sme vám ho naspäť, aby znova spravoval zverenú mu Božiu cirkev... Napokon právom schvaľujeme slovienske písmo, vynájdene nebohým Konštantínom Filozofom, ktorým nech zaznievajú chválospevy patriace Bohu, a prikazujeme, aby sa v tomto jazyku hlásalo velebenie a skutky Krista, Pána nášho. Veď zvelebovať Pána nielen tromi, lež všetkými jazykmi pripomína nám Písmo sväté... Veď ani viera, ani náuka nijako neprekáža, či už omše spievať v tomže slovienskom jazyku, či čítať sväté evanjelium alebo sväté čítanie Nového alebo Starého zákona, správne preložené a vysvetľované, či prespevovať všetky iné hodinkové pobožnosti, pretože kto stvoril tri hlavné jazyky, a to hebrejský, grécky a latinský, ten aj všetky ostatné stvoril ku svojej chvále a sláve.*“

V liste sa potvrdzuje Metodova pravovernosť a jeho arcibiskupská právomoc, ktorej podliehajú všetci kňazi na Veľkej Morave i novovysvätený biskup Viching. Z dôkladnej analýzy listu jednoznačne vyplýva, že sa povoľuje používanie veľkomoravskej staroslovienčiny prakticky pri všetkých bohoslužbách. Tento list veľkým svedectvom osobitného privilégia, ktoré dostali naši veľkomoravskí predkovia a Cirkev. Pápež Ján VIII. vyhovejúc žiadosti veľkomoravského posolstva prijal pod osobitnú ochranu pápežskej stolice celú veľkomoravskú ríšu. Hoci sa zdalo, že Metod po návrate z Ríma na Veľkú Moravu bude môcť nerušene účinkovať, nestalo sa tak. Jeho odporcovia mu hneď po návrate začali robiť ťažkosti a znemožňovať jeho pastoračnú činnosť.

Hlavný odporca Viching sa uchýlil aj k intrigám a postaral sa o vyhotovenie a rozšírenie falošného listu v pápežovom mene proti arcibiskupovi Metodovi. Sám pápež Ján VIII. v neskoršom liste Metodovi (z 23. marca 881) vyvrátil, že by bol napísal takýto list. (Vragaš 2013)

Útoky proti slovanskej cirkvi na Morave neprestali ani na sklonku Metodovho života. Keď Svätopluk uzavrel mier s cisárom Karolom III. (vo Viedenskom lese v roku 884) a s Arnulfom (roku 885), biskup Viching znovu začal intrigovať proti moravskému arcibiskupovi. Jeho vystupovanie dosiahlo takú

mieru, že Metod nevidel iné východisko ako využiť svoje práva, ktoré mu pápež Ján VIII. poskytol bulou *Industriae tuae* a exkomunikoval Vichinga z cirkvi. (Hnilica 2012)

Biskup Viching z poverenia Svätopluka odišiel začiatkom roku 885 do Ríma, kde chcel dosiahnuť zrušenie cirkevnej klatby, ktorú naňho uvalil arcibiskup Metod. V Ríme znova vzniesol staré obvinenia voči Metodovi, že šíri bludy a slúži liturgiu v staroslovienskom jazyku. Čo všetko však Viching v Ríme podnikol, o tom sa už Metod nedozvedel. Pred Veľkou nocou roku 885 sa jeho zdravotný stav natoľko zhoršil, že sám predvídal svoj skorý koniec. Za svojho nástupcu na stolec moravského arcibiskupa určil Gorazda ako jedného zo svojich najoddanejších žiakov: „*Tento je vašej zeme slobodný muž, učený dobre v latinských knihách, pravoverný.*“ (Vragaš 2013)

Arcibiskup Metod sa rozhodol zvoliť ho za svojho nástupcu pravdepodobne po dohode so Svätoplukom. Predpokladal, že domáci veľmoži mu dajú prednosť pred kňazom cudzieho pôvodu. Gorazd bol síce stúpencom staroslovienskej liturgie a staroslovienskeho písomníctva, dobre sa však vyznal aj v latinských knihách. Latinské vzdelanie mohol získať u franských kňazov pôsobiacich na Morave alebo v Bavorsku. Metod dúfal, že tieto prednosti získajú Gorazdovi sympatie u franského a latinského duchovenstva a tiež u Svätopluka, ktorý uprednostňoval latinskú kultúru. (Dvorník, In: Hnilica 2012)

Moravský arcibiskup posledný raz vystúpil vo svojej biskupskej funkcii na Kvetnú nedeľu 885. Podľa opisu životopisca predpovedal, že do troch dní umrie, čo sa aj stalo. Zomrel 6. apríla 885. (Hnilica 2012)

Jeho smrťou stratila moravská cirkev veľkého a svätého muža, ktorý mal nesmierne zásluhy na rozširovaní kresťanstva medzi Slovienmi. Pohrebne obrady sa konali v troch jazykoch: v latinskom, gréckom a staroslovienskom. Na poslednej ceste vyprevádzali arcibiskupa Metoda všetky vrstvy obyvateľstva, ako aj jeho nepriatelia. Tento veľkolepý pohreb prvého moravského arcibiskupa bol súčasne posledným veľkým vystúpením staroslovienskej cirkvi v Moravskej ríši. Doteraz sa však nepodarilo nájsť jeho kostol a hrob. (Vragaš 2013)

1.2 Morava po smrti Metoda

Biskup Viching prišiel do Ríma pravdepodobne v lete 885, aby sa ospravedlnil u pápeža a ovplyvnil vývoj udalostí vo svoj prospech. Neprijal ho však pápež Ján VIII. – obranca arcibiskupa Metoda, ani jeho nástupca Maríno I. (882 – 884), ale pravdepodobne Hadrián III. (884 – 885) alebo až pápež Štefan V., ktorý bol intronizovaný koncom septembra roku 885 a jeho pontifikát trval až do roku 891.

Viching pomocou falošných informácií o Metodovi a staroslovienskej cirkvi, ako aj použitím falšovanej buly *Industriae tuae* pápeža Jána VIII. prehovoril pápeža, aby vydal inú bulu *Quia te zelo fidei* (Pretože si sa z horlivej viery) údajne v septembri 885 určenú moravskému panovníkovi. (Kuzmík, In: Hnilica 2012)

V úvode buly chváli pápež Svätopluka za oddanosť sv. Petrovi, t. j. Apoštolskej stolici a uisťuje ho o svojej priazni. Tituluje ho „rex Sclavorum“ („kráľ Slovanov“). Ďalej pápež Svätoplukovi oznamuje, že mu posielal biskupa Vichinga, „...aby spravoval biskupstvo zverené mu Bohom, lebo sme sa presvedčili, že ti je najvernejší a o teba vo všetkom veľmi starostlivý...“. V závere buly pápež odsudzuje údajné Metodove bludy, ktoré mu Viching opísal. Ako najťažšia obžaloba proti cyrilo-metodskému dielu sa v bule uvádzalo používanie staroslovienčiny pri bohoslužbách: „...Avšak pobožnosti a sväte sviatosti a omšové bohoslužby, ktoré sa tenže Metod opovážil slúžiť cirkevno-slovenským jazykom, hoci sa pri najsvätejšom tele blahoslaveného Petra prisahou zaručil, že to viac neurobí – (my) zhroziac sa hriechu (spáchaného) jeho krivou prisahou, zakazujeme z Božej a našej apoštolskej moci pod trestom uvrhnutia do kliatby, aby sa tohto odteraz nikto v nijakom prípade nedopustil...“ (Ratkoš, In: Hnilica 2012)

Pápež Štefan V. povolil iba tú výnimku, že sa evanjelium a epištola mohli po latinskom prečítaní vysvetľovať aj v staroslovienskom jazyku pre poučenie простého a nevzdelaného ľudu. Krátko po napísaní buly (určenej Svätoplukovi) prenikli do Ríma aj ďalšie správy z protichodného tábora biskupa Vichinga, čiže od zástancov liturgie v staroslovienčine.

Vzhľadom na protichodné informácie, ktoré pápež získal o náboženskej situácii v Moravskej ríši a v snahe čo najlepšie zabezpečiť realizáciu svojich príkazov zachytených v bule, vyslal pápež na Moravu osobitného legáta – biskupa Dominika s kňazmi Jánom a Štefanom. Pre vyjednávanie so Svätoplukom im poskytol tzv. *Commonitorium* (písomnú inštrukciu), kde doplnil a bližšie vysvetlil niektoré svoje ustanovenia obsiahnuté v bule *Quia te zelo fide*. Spomína tiež problematiku Gorazdovho nástupníctva: „*Nástupcovi, ktorého sa Metod opovážil určiť po sebe napriek ustanoveniam všetkých svätých otcov, z našej apoštolskej moci zakážte vykonávať úrad, kým nepríde k nám osobne a svoju vec živým slovom nevysvetlí.*“ (Ratkoš, In: Hnilica 2012)

Rozhodnutím pápeža Štefana V. o zákaze cirkevnoslovanských bohoslužobných prekladov bol osud stúpcencov tejto liturgie na Morave spečatený. Biskup Viching síce nebol ustanovený za moravského arcibiskupa, ale len za administrátora, no čoskoro po návrate z Ríma (asi koncom r. 885) a pravdepodobne ešte pred príchodom pápežského legáta sa ujal vedenia cirkvi v Moravskej ríši. Viching potreboval prekaziť Gorazdovovu cestu do Ríma, pretože sám pápež prikázal Gorazdovi, aby k nemu prišiel. Viching sa obával, že by mohli jeho klamstvá prezradiť a pápež Štefan V. mohol uznať Gorazdovo menovanie za arcibiskupa.

Viching na svoje nečestné úmysly neváhal využiť pápežské nariadenie z roku 885, v ktorom sa hovorí, že všetkých, ktorí odmietnu vzdať sa staroslovienskej liturgie, treba uvrhnúť do vyhnanstva. Pre žiakov solúnskych bratov Cyrila a Metoda predstavovali cirkevné preklady liturgie nielen odkaz uctievaných učiteľov a stali sa pre nich čímisi posvätným – súčasťou ich viery. Keď ich biskup Viching vyzval, aby sa jej pod prisahou zriekli, odmietli. A to bola pre Vichinga zámienka, aby mohol proti nim zakročiť.

Podľa Života Klimenta Ochridského (známy aj pod menom *Bulharská legenda*) hlavnou príčinou vyhnania cyrilo-metodských žiakov nemala byť stará slovenská liturgia, ale údajná nepravovernosť v náuke o Najsvätejšej Trojici. Poprední cyrilo-metodskí žiaci boli pričinením latinského duchovenstva uväznení a vystavení rôznym príkorm. Nitriansky biskup Viching si aj spolu so svojimi stúpcencami dobre uvedomoval, že i väznení cirkevní hodnostári

sú nebezpeční, a tak sa rýchlo usiloval zbaviť sa ich, preto boli pod dozorom nemeckých žoldnierskych vojakov bezcitne vyhnaní z krajiny. Prepustenie týchto väzňov neznamenal pre nich vyslobodenie, ale cestu z Moravskej ríše do vyhnanstva. (Vavřínek, In: Hnilica 2012)

Život Klimenta a *Život Nauma* v súvislosti s touto smutnou udalosťou, t. j. s vyhostením žiakov solúnskych bratov, obsahujú správu, že mladších kňazov a diakonov predali židovským kupcom, ktorí ich transportovali na trh s otrokmi do Benátok. Tam ich vykúpil na slobodu vyslanec byzantského cisára a odviezol ich do Carihradu. Niekoľkých si ponechal cisár Bazil I. a časť poslal do Bulharska.

Keď biskup Viching odišiel r. 893 z Nitry do Bavorska, aby prešiel do služieb Svätoplukovho nepriateľa Arnulfa, mohli sa Metodovi žiaci na čele s Gorazdom znova ujať cirkevnej správy na Morave. (Hnilica 2012)

1.3 Obnovenie cirkevnej samosprávy v Moravskej ríši

Po smrti kráľa Svätopluka (894) nastúpil na trón jeho najstarší syn Mojmir II. (895 – 906/7). V roku 898 alebo 899 požiadal nový panovník pápežskú kúriu, aby zriadila, resp. obnovila cirkevnú samosprávu na Morave. Pápež Ján IX. (898 – 900) vyhovel Mojmirovej žiadosti a roku 899 mu poslal svojho legáta arcibiskupa Jána a biskupov Benedikta a Daniela, ktorí v tom istom roku vysvätili pre jeho ríšu jedného arcibiskupa a troch biskupov z domáceho kléru. Na otázku, kto boli tí traja biskupi a nový arcibiskup, kde boli ich sídla a aký bol ich osud nenachádzame nijakú odpoveď, pretože sa o nich nezachoval takmer nijaký pramenný materiál. Jedinú zmienku o ich existencii nachádzame iba v protestnom liste bavorských biskupov, ktorí v roku 900 na čele so salzburským arcibiskupom Teotmarom veľmi ostro protestovali u pápeža Jána IX. proti ustanoveniu samostatnej hierarchie na Morave.

Opierajúc sa o rozličné domnienky bádateľov v historickej literatúre, sa ako možné sídla nových biskupstiev uvádzajú (okrem Nitry) Velehrad, Olomouc, Debrava (dnes v Maďarsku), Ostrihom, Krakov a iné.

Je veľmi pravdepodobné, že novoustanoveným arcibiskupom bol sám Gorazd. Podľa všetkých náznakov a historických súvislostí nevládla táto obnovená moravská hierarchia na čele s predpokladaným arcibiskupom Gorazdom veľmi dlho. Po zániku Veľkomoravskej ríše okolo r. 906 (kvôli vnútorným mocenským rozporom, útokom bavorských vojsk a kvôli nájazdom maďarských kočovných kmeňov) viacerí z duchovenstva ušli a hľadali útočisko v Česku, Poľsku a najmä Bulharsku. (Hnilica 2012)

1.4 Učeníci Cyrila a Metoda a ich osud

Niektorí stúpenci starej slovenskej liturgie našli útočisko vo Vislanskom vojvodstve a v mladom kniežatstve českých Přemyslovcov.

1.4.1 Gorazd

Metodov názor na Gorazda nachádzame v *Životopise Metoda*. Keď sa učeníci pýtali Metoda, koho pokladá z nich za súceho, aby bol pokračovateľom v jeho učení, ukázal na jedného z nich (bol to Gorazd) so slovami: „*Tento je vašej krajiny slobodný muž, učený dobre v latinských knihách a pravoverný. To buď Božia vôľa a vaša láska ako aj moja.*“ (Vragaš 2013)

Slová arcibiskupa Metoda sú duchovným závetom, v ktorom vyjadruje i svoj úprimný vzťah k svojmu žiakovi a spolupracovníkovi od začiatku misie na Morave. Gorazd patrila ku skupine klerikov z vyšších spoločenských vrstiev (podobne ako Slavomír, príbuzný kniežata) predurčených za prvých domorodých hierarchov.

Pri Gorazdovej voľbe vychádzal Metod zo spoločenských pomerov v 9. storočí, ktoré delili ľudí na slobodných a poddaných. V myšlienkovom svete takéhoto prostredia nebolo možné, aby bol nástupcom v arcibiskupskom úrade niekto iný ako syn niektorého vplyvného moravského veľmoža, ktorý mal vážnosť v očiach kniežat a aj ich podporu. Kandidát na biskupský stolec mal mať i primerané vzdelanie, ktoré mohol nadobudnúť v benediktínskom kláštore sv. Hypolita v Nitre alebo v niektorej zo škôl Franskej ríše. Gorazd všetky tieto podmienky splňal. (Judák 1995)

Zo všetkých spolupracovníkov a učeníkov sv. Cyrila a Metoda máme práve pri Gorazdovi najpresnejšie správy o jeho pôvode. Aj samotné meno Gorazd odráža jeho slovanský pôvod i charakter. Určite pochádzal z Veľkej Moravy, čo dosvedčujú slová sv. Metoda: „*Tento je vašej zeme slobodný muž...*“ (Vragaš 2013)

Z tohto výroku je zrejmé, že Gorazd bol šľachtic. Presnejšiu lokalizáciu Gorazdovho rodiska možno predpokladať v okolí Nitry. Pri dedine Močenok sa nachádza osada Garázda (teraz Gorazdov), pri Galante zase obec Garažd, čo vzniklo pomaďarčením staroslovienskeho Goražd' (s mäkkým jerom na konci) čiže Gorazdov, Gorazdovo. (Stanislav, In: Škoviera 2010). Mäkký jer na konci má v staroslovienčine a cirkevnoslovančine funkciu privlastňovania. Dá sa predpokladať, že Gorazdova rodina tu mala rodový majetok.

Rok Gorazdovho narodenia môžeme len odhadovať. Narodil sa okolo r. 830 alebo trochu neskôr. Zrejme ešte pred príchodom byzantskej misie vedenej sv. Cyrilom a Metodom získal nejaké latinské vzdelanie (zrejme u Frankov). Nasvedčujú tomu Metodove slová „dobré učený v latinských knihách“. Musíme poznamenať, že ak Metod považoval za potrebné vyzdvihnúť Gorazdovu učenosť v latinských knihách, možno sa domnievať, že ostatní učenici tak dobre nepoznali latinskú tradíciu a obrad. Výraz „učený v knihách“ označuje skôr skutočnosť, že Gorazd poznal latinskú vzdelanosť, kultúru, tradíciu a nepochybne aj obrad. Gorazd bol prvým učeníkom sv. Cyrila a Metoda a vystupuje na čele žiakov solúnskych bratov po Metodovej smrti. V spise *Život Klimenta* je Gorazdovi venovaný veľký priestor a na viacerých miestach sa uznáva jeho prvenstvo.

Gorazd sprevádzal svojich učiteľov roku 867 do Ríma, kde bol vysvätený za kňaza. Obdivuhodné je, že ostal s Metodom aj vtedy, keď neprajnosť franského kléru dosiahla svoj vrchol a arcibiskupa zajali.

Na základe nálezu v *Liher confraternitatum* z Reichenau možno predpokladať, že bol väznený spolu s Metodom. (Škoviera 2010)

Dá sa predpokladať, že arcibiskup Metod po takmer trojročnom väznení na nemeckom území viedol Gorazda k pastoračným povinnostiam a k vedeniu cirkevného úradu, ktorým ho chcel poveriť. Bola to totiž najdôležitejšia úloha, hoci nemožno poprieť literárnu prácu, ktorej sa Gorazd venoval. Pre

budúcnosť bolo potrebné získať mladých mužov najmä z veľkomožných rodín, aby mali blízko k slovanskej bohoslužbe aj ku kultúre, ktorej základy položila byzantská misia. Gorazd mal byť aj sprostredkovateľom medzi dvoma liturgiami alebo kultúrnymi prúdmi, latinským a staroslovienským, ktoré sa prejavovali v Moravskej ríši.

Cirkevnoslovanská pamiatka bulharského pôvodu z konca stredoveku *Ska-zanie o prevedenii pisanija* pokladá popredných učeníkov (vrátane Gorazda) za spolupracovníkov slovanského prekladu Svätého písma. Gorazd bol výborným znalcom domáceho jazyka i náboženskej terminológie zaužívanej na našom území už pred byzantskou misiou. Keďže Gorazd bol v bezprostrednej blízkosti prvého slovanského arcibiskupa, sv. Metoda, zrejme je aj autorom jeho životopisu, ktorý poznáme pod názvom *Život Metoda*. Autor venuje veľký priestor účinkovaniu sv. Metoda vo veľkomoravskej ríši a jeho neúprosnému boju s bavorským klérom. Zrejme bol aj znalcom domáceho prostredia, pretože verne vykresľuje politické pomery a spoločenské ovzdušie na tomto území. Aj v liturgickom diele *Kyjevské listy* sa objavuje mnoho panonizmov – moravizmov, čo vedie k záveru, že autor mohol byť Gorazd. Túto mienku podporuje aj dvadsiata modlitba zo štvrtej omše preniknutá hlbokým vlasteneckým cítením i obavou z nebezpečenstva Frankov a starých Uhrov. Gorazdovi sa pripisuje aj preklad staroemerámskej spovednej modlitby zo starej hornonemčiny do staroslovienciny. (Judák 1995)

Po Metodovej smrti v roku 885 sú životné cesty Gorazda a jeho spoločníkov nejasné. Po vyhnaní učeníkov z Veľkej Moravy už neexistuje žiadna zmienka o Gorazdovi – až v neskorých prameňoch, ktorých spoľahlivosť je dosť otázna. Mienky bádateľov sa dosť rozchádzajú, ale všetky zostávajú len hypotézami bez dostatočných dôkazov:

1. Gorazd ostal na Veľkej Morave a utiahol sa z verejného života do úzadia. Nezachoval sa ani samostatný životopis sv. Gorazda. Aj táto skutočnosť naznačuje čosi o jeho smrti. Na základe toho sa môžeme domnievať, že zomrel buď za zvláštnych okolností, alebo zabudnutý či opovrhnutý na mieste, kde nemal možnosť pokračovať vo svojej učiteľskej práci. Pravdepodobné je aj to, že sa úplne utiahol do ústrania, možno niekam do kláštora, kde nikto nepoznal jeho totožnosť. Po zmene situácie, keď okolo

r. 900 prišli do Moravskej ríše legáti pápeža Jána IX. (arcibiskup Ján a biskupi Benedikt a Daniel), aby reorganizovali moravskú provinciu a vysvätili jedného arcibiskupa a troch biskupov. Je veľmi pravdepodobné, že arcibiskupom sa stal mimoriadne nadaný a všestranne vzdelaný učeník Gorazd;

2. zomrel pri prenasledovaní, resp. skôr než stihol odísť z Veľkej Moravy. Grécky *Život sv. Klimenta* podáva správu o prenasledovaní Metodových učeníkov: „*Ale drzý a bezočivý zástup bludárov nezniesol, aby mu bol Metod aj po smrti živým súperom. Preto kričal: „Poďme, premôžeme Gorazda a nastavíme mu úklady! Lebo jeho život je nepodobný nášmu a odlišné sú jeho cesty a vyčíta nám hriechy. Ak on zostane nažive, ožil by znova aj Metod.“* Odstránili ho z biskupského úradu a nastolili akéhosi Vichinga opojeného vínom bludárstva a schopného opojiť aj iných...” (Judák 1995). Nemeckí žoldnieri dostali rozkaz vyhnáť žiakov sv. Metoda za hranice Moravskej ríše. Avšak medzi učeníkmi, ktorí museli opustiť Svätoplukovu džžavu sa Gorazd vôbec nespomína. Viching nemohol Gorazda vyhnáť z Moravy, lebo pochádzal z domáceho vznešeného rodu, a preto s ním nemohli zaobchádzať, ako chceli – mal zrejme aj určitý politický vplyv. Okrem toho Gorazd pochádzal z Veľkej Moravy, kým Kliment i Naum boli cudzinci, takže ich ľahšie mohli vyhostiť;
3. odišiel do Chorvátska;
4. odišiel do Čiech;
5. odišiel do Poľska. Podľa niektorých historikov (Karolína Lanckorónska, František Dvorník, Michal Lacko) sa Gorazd utiahol do Krakova a tam ďalej vykonával svoju funkciu arcibiskupa. Gorazdov pobyt v Poľsku sa dá vyvodzovať zo zápisu rukopisného kalendára z 14. storočia, ktorý pochádza z kláštora Wislica, najstaršieho cirkevného strediska v Poľsku. V tomto kalendári sa sviatok sv. Gorazda slávil 17. júla a na ten istý deň, t. j. 17. júla, pripadá jeho sviatok (spolu s inými významnými cyrilo-metodskými žiakmi v Bulharsku);
6. odišiel do Bulharska, resp. niekam k južným Slovanom.

Je isté, že Gorazd nešiel spolu s Klimentom, Naumom a Angelárom na juh, lebo to by *Život Klimenta* celkom určite spomenul – Gorazdovi venuje dosť

veľa miesta. Je možné, že Gorazd ostal na Veľkej Morave a žil v ústraní – ako pustovník alebo niekde v nejakom kláštore, ktorý sa nachádzal ďaleko od centra krajiny. (Škoviera 2010)

Gorazd je prvý svätec zo slovenského rodu. Obnovená liturgia zaviedla na Slovensku liturgickú spomienku sv. Gorazda a spoločníkov, ktorá sa každoročne slávi 27. júla ako ľubovoľná spomienka a od roku 1993 ako povinná spomienka.

V cirkevnej staroslovenčine meno Gorazd znamená bohatý, zdatný, skúsený, ale aj výrečný, nápadný. V ruskom jazyku: spôsobilý, schopný; v ukrajinskom sa zachovalo slovo „haraz“. Je to vlastne Gorazd so zmenenou začiatočnou hláskou. Má podobný význam – dobrý, šťastný, zdatný. Svätý Gorazd právom nosil toto meno. Táto skutočnosť nás vedie nielen k hrdosti, ale predovšetkým ku skutočnému nasledovaniu svätca z nášho rodu. (Judák 1995)

1.4.2 Ďalší sedemopočetníci

Najväčšia časť vyhnaných prívržencov starej slovenskej liturgie a Metodových žiakov odišla do Bulharska, kde ich knieža Boris (852 – 888) prijal veľmi úctivo. Najvýznamnejší z nich boli Kliment, Naum, Angelár a Sáva.

Sedemopočetníci

Pod označením „svätí (slovanskí) sedemopočetníci“ sa dnes v cirkvách byzantskej tradície uctieva skupina svätých označovaná ako osvietitelia, učitelia či apoštoli slovanských národov a často sa pri ich pomenovaní vyskytuje aj prívlastok „apoštolom rovní“. Do tejto skupiny patria sv. Cyril a Metod a ich učeníci a spolupracovníci – svätí Gorazd, Klimet, Naum, Angelár a Sáva. Na niektorých miestach sa namiesto Sávu uvádza Vavrinec. Táto skupina nebola spoiatku jasne definovaná. Ich počet variuje medzi šiestimi a ôsmimi. Až neskôr v pobyzantskom období sa počet učeníkov upravil tak, aby výsledné číslo bolo sedem. (Škoviera 2010)

Kliment

Knieža Boris poslal Klimenta hlásať evanjelium do juhozápadného Bulharska (predovšetkým do ochridskej oblasti). Mesto Ochrida nachádzajúce sa na

severovýchodnom brehu Ochridského jazera, v ktorom dal biskup Kliment postaviť dva kostoly, sa stalo významné centrum Klimentovej činnosti. Miesto, ktoré si v meste obľúbil, bol kláštor sv. Pantelejmona, kam často a rád chodieval a dal ho viackrát obnoviť a vyzdobiť.

Kliment sa stal v Macedónii nielen hlásateľom evanjelia, ale aj učiteľom ľudu. Zakladal školy (základné i vyššie) určené najmä na výchovu kňazov. Strediskom jeho pôsobenia bolo mesto Devol na rieke rovnakého mena, ktoré sa nachádzalo na území dnešného Albánska. V rokoch 886 – 893 vchoval okolo 3500 žiakov. Správu školy v Devole po Klimentovi prevzal Naum a spravoval ju asi sedem rokov.

V roku 893 cár Simeon ustanovil Klimenta za veľického (grembického) biskupa. Kliment bol vôbec prvým bulharským biskupom. Po vyše 20-ročnej horlivej činnosti sa cítil už veľmi slabý, a preto sa rozhodol zrieknuť biskupstva (asi v druhej polovici roku 915). S jeho rozhodnutím však cár Simeon nesúhlasil, a tak biskup Kliment zostal vo svojej funkcii až do svojej smrti. Posledné chvíle svojho života strávil v kláštore sv. Pantelejmona spravujúc odtiaľto ochridskú diecézu. Zomrel 27. júla 916 a bol pochovaný v kláštornej kostole sv. Pantelejmona. Podľa Klimentovho životopisca si sv. Kliment Ochridský vybral už v mladosti sv. Metoda za vzor svojho života, ktorý bude nasledovať.

Sv. Kliment sa venoval aj literárnej práci. S istotou mu možno pripísať dielo *Pochvalné slovo Konštantínovi – Cyrilovi*. Nie je však isté, či je tiež autorom diela *Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi*. Môžeme predpokladať, že ho napísal spolu s inými žiakmi svätých bratov. Klimentovi Ochridskému sa v odbornej slavistickej literatúre pripisuje aj autorstvo *Života Konštantína*. (Hnilica 2012)

Naum

Nauma (835 – 910) si Boris ponechal vo svojom sídelnom meste Preslávi. V Preslávi Naum viedol kláštornú školu, kde sa venoval predovšetkým vyučovaniu a výchove mladých slovanských žiakov, ktorí mali vyhotovovať potrebné cirkevné diela rodiacej sa cirkvi v Bulharsku. Išlo najmä o prípravu náležitých prekladov z gréčtiny, ktoré sa potom odpisovaním šírili ďalej. Naum

po takmer sedemročnom pôsobení v Preslávi odišiel na misie do bulharskej Macedónie. Vedenie školy prevzal po ňom Konštantín Preslavský.

Okolo roku 900 dal Naum postaviť kláštor a kostol sv. Michala, kde žil až do konca svojho života. Krátko pred smrťou zložil nižšie rehoľné sľuby, pri ktorých dostal meno Chrabr. Zomrel 23. decembra 910. Jeho sviatok sa slávi v Bulharsku dvakrát osobitne (20. júna a 21. decembra) a raz spolu s ďalšími apoštolmi Bulharska, t. j. 17. júla.

Kňaz Naum, verný pokračovateľ diela solúnskych bratov, sa všeobecne pokladá za autora spisu *O písmenách*. Dokončil ho až na sklonku života a podpísal sa naň rehoľným menom – mních Chrabr. Z obsahu spisu vyplýva, že bol napísaný proti odporcom hlaholského písma, teda na obhajobu Konštantínovho jazykovedného diela. Kliment s Naumom ostali po celý život verní hlaholskému písmu. (Hnilica 2012)

Angelár

Angelár, jeden zo známejších žiakov Konštantína a Metoda, zomrel údajne čoskoro po príchode do Bulharska.

Sáva

Do Bulharska prišiel asi aj Sáva, ale inou cestou než Kliment a jeho spoločníci. O jeho tamojšom pôsobení sa nezachovali bližšie údaje. I táto okolnosť môže svedčiť o tom, že aj on (podobne ako Angelár) zomrel onedlho po príchode do Bulharska.

Určitá nezrovnalosť týkajúca sa mena Sávu, ktorú spomína v *Živote Klimenta* ochridský arcibiskup Theofylakt, priviedla niekoľkých bádateľov k domnienke, že Sáva a Vavrinec je jedna osoba. V čase, keď Sáva postúpil z nižšieho stupňa mníšskeho stavu do vyššieho, prijal nové meno Vavrinec, ako je to zvykom v byzantskej cirkvi. (Škoviera 2010)

Konštantín Preslavský

Podobne ako biskup Kliment Ochridský, ktorý bol najvýznamnejšou osobnosťou ochridskej literárnej školy v Macedónii, aj kňaz Konštantín Preslavský (od roku 906 biskupom v bulharskom hlavnom meste Preslávi) s Jánom

Exarchom (888 – 927), bulharským cirkevným spisovateľom, patril k najvýznamnejším tvorcom Východobulharskej literárnej školy v Preslávi.

Konštantín Preslavský s najväčšou pravdepodobnosťou vytvoril podľa veľkej gréckej abecedy na želanie cisára Simeona (893 – 927) roku 893 jednoduchšie slovanské písmo (v porovnaní s hlaholikou) – cyriliku.

Z literárnej činnosti Konštantína Preslavského sú známe preklady z gréčtiny do cirkevnoslovančiny, a to *Katechézy sv. Cyrila Jeruzalemského* a *Apologetické pojednanie proti ariánom od sv. Atanáza Alexandrijského*. S najväčšou pravdepodobnosťou preložil aj *Homíliu sv. Gregora Naziánskeho*. Z jeho literárnych diel má najvyššiu umeleckú hodnotu hymnická skladba na oslavu Metoda, známa pod názvom *Služba Metodovi*. (Hnilica 2012)

2/ Slovanské písmo

2.1 Hlaholika

Slovania v časoch, keď ešte boli pohania, nemali vlastné písmo. Prichádzali do styku s písaným slovom, ktoré nevedeli prečítať, tak hádali, čo je tam napísané. Žiadne archeologické nálezy nepoukazujú na to, že by Slovania používali runy – starobylé písmo Germánov. Pri styku s gréckym a latinským písmom sa snažili svoje slová zapísať týmto písmom, avšak nenachádzali v ňom písmená, ktorými by sa dali zapísať ich slová a hlásky.

Mních Chrabr (sv. Naum) píše: *„Ak sa opýtaš zákonníkov gréckych, kto vám písmená utvoril alebo knihy preložil, a v ktorom čase, tu málokto z nich to vie. Ak sa však opýtaš slovenských, kto vám písmená utvoril a knihy preložil a v ktorý čas? To všetci budú vedieť a každý odpovie: svätý Konštantín Filozof, nazývaný Cyrilom, ten nám i písmená utvoril i knihy preložil a jeho brat Metod...“* (In: Šubjaková 2010) Súčasníci Cyrila a Metoda chápali písmo ako Boží dar. Šafárik o tom píše (In: Šubjaková 2010): *„A keď vypočuli tú veľkú reč, pohrúžili sa do modlitby i s inými, čo boli tohože ducha ako aj oni. A tu Boh zjavil Filozofovi slovenské písmo a ten hneď zostrojac písmená a zostaviac reč, vydal sa na moravskú cestu.“* Abecedu v čase vzniku nazvali súčasníci jednoducho slovanské písmená. Neskôr dostala pomenovanie hlaholika, ktoré je odvodené od praslovanského slova „glagol“ s významom *hlásať*.

Podľa odborníkov je hlaholika originálnym grafickým systémom pozostávajúcim z 38 znakov. Obdiv vzbudzuje najmä tým, že vystihuje všetky osobitosti slovanského jazyka. Fenologicky ide o dôkladnú abecedu, ktorá z tohto hľadiska prevýšila gréčtinu i latinčinu. Hlaholika vystihuje všetky osobitosti staroslovienskej reči: rozdiely medzi tvrdými a mäkkými spoluhláskami, nosové samohlásky *ě*, *ę* a polosamohlásky (redukované samohlásky) mäkký *jer* – *ь* a tvrdý *jer* – *ѣ*.

Dôkazom toho, že Konštantín vynikajúco poznal zvukovú podobu staroslovienčiny, je okrem iného aj skutočnosť, že uvádza v hlaholike až tri písmená pre *i* (používajú sa v Kyjevských listoch – najstaršej zachovanej hlaholskej literárnej pamiatke). (Habovštiaková, Krošláková 1993)

Hlaholské písmo sa vyznačuje tým, že písmená sa píšu v nerovnakej výške a sú akoby zavesené na hornej linke. Podľa mienky odborníkov, takýto spôsob závislosti písmen od hornej linky poukazuje na veľmi starý neeurópsky spôsob písma. Niekedy sa upozorňuje aj na to, že pre hlaholiku je charakteristická tvarová vznešenosť a ornamentálnosť. Konštantínova hlaholika využíva najmä niektoré prvky gréckeho kurzívového písma (malé písmená gréckej abecedy, tzv. minuskulu), ale aj niektoré písmená orientálnych národov, najmä hebrejsko-samaritánskych a koptských. Odborníci o tomto písme konštatujú, že je to originálny grafický systém. Pozostáva z 38 znakov, z nich 24 vychádza z malej gréckej abecedy, 7 z tajného gréckeho písma a ďalších 7 znakov z iných neznámych grafických systémov. (Habovštiaková, Krošláková 1993)

Už samotná štruktúra písma pôsobí ako zaujímavý ornament. Hlaholské písmo má ikonografický ráz a typicky kruhový prvok umocňuje jeho výtvarný charakter. Hlaholika je pozoruhodné písmo, čo možno právom očakávať od *Bohom zjaveného písma*.

Podľa niektorých odborníkov je väčšina písmen hlaholiky utvorená z troch základných znakov odrážajúcich tri najdôležitejšie symboly kresťanstva:

- kríž – ide o znak Krista, s ktorým r. 312 cisár Konštantín Veľký dosiahol víťazstvo a stal sa oficiálnym znakom kresťanstva;
- kruh – symbol Boha v jeho nekonečnosti – nemá počiatok ani koniec;
- trojuholník – symbol Najsvätejšej Trojice, v ktorej Boh predstavuje spoločenstvo troch osôb, ktoré tvoria Otec, Syn a Duch svätý. (Šubjaková 2010)

Prvým písmenom hlaholiky je kríž. Je pozoruhodné, že všetky staroveké alfabetycké systémy končia písmenom, ktoré má približne tvar kríža – počnúc hieroglyfmi (starými niekoľko tisíc rokov) cez fenickú abecedu až po starú grécku s výnimkou hebrejskej. Iné abecedy krížom končia, hlaholika krížom začína. Kríž tu symbolicky, akoby (i doslova) uzatváral jednu epochu ľudstva (Slovanov) a aby súčasne otvoril novú. V hlaholike je kríž umiestnený ako

počiatočné písmeno A. Ako sa píše v *Proložnom živote Metodovom* (Stanislav, In: Šubjaková 2010), v tých časoch bolo každé písmeno v abecede charakterizované slovom, a tak prvé písmeno hlaholskej abecedy *a* bolo slovo *az*, čo v staroslovenčine znamenalo osobné zámeno *ja*.

To, že je v ňom ukrytý Boží zámer dosvedčuje mních Chrabr, keď hovorí, že *A – A čiže „az je prvým písmenom a od Boha darovaným rodu slovenskému na otvorenie úst...“*. (Šubjaková 2010)

Kým pôvodná hlaholika zahŕňala zaoblené tvary, neskôr sa namiesto oblej hlaholiky začala používať tzv. hranatá hlaholika (predovšetkým v Dalmácii). V hebrejskej a gréckej abecede mali písmená aj číselnú hodnotu. Podobne aj Konštantín zaviedol pre hlaholiku novú číselnú sústavu, ktorá bola nezávislá od gréckej. Z gréckej číselnej sústavy ponechal iba základnú osnovu gréckej číselnej sústavy, a to znaky pre čísla 1 – 10 – 100 (*a – i – r*); ostatné písmená v hlaholike nadobudli číselnú hodnotu podľa poradia v abecede. Číselné hodnoty hlaholského písma prevzala neskôr cyrilika. (Habovštiaková, Krošláková 1993; Šubjaková 2010)

Slovanské písmo si osvojilo panónske knieža Kocel a remeselníci, o čom svedčí črep keramiky s hlaholským písmom nájdený v sídle kniežaťa Kocela. Hlaholská škola po zatvorení devínskej školy postupne vymizla. Stalo sa to aj napriek tomu, že časť slovanských vzdelancov založila novú hlaholskú školu v Ochride. K tejto skutočnosti prispela aj preslavská škola (sídlo bulharského cára), kde vznikla cyrilika a byzantský klérus, v ktorom bolo mnoho odporcov hlaholiky a staroslovanského bohoslužobného jazyka. Z tohto dôvodu koncom 9. storočia vznikol obranný spis mnícha Chrabra *O písmenách*, ako obhajoba Konštantínovho diela proti odporcom hlaholského písma. Od hlaholiky bol odvodený názov liturgie v Chorvátsku (názov „glagolská“) a kňazov, ktorí ju slávili (nazývali sa „glagoljaši“). (Hnilica 2012)

Chorváti považujú za kolísku chorvátskej glagoliky ostrov Krk, pretože tu sa nachádzajú najstaršie hlaholské pamiatky a glagolika sa tu najdlhšie zachovala; ba pretrvala až do 20. storočia. Hlaholika však bola v nasledujúcich storočiach menej rozšírená. Najdlhšie ju používali dalmatínski Chorváti (až do

20. storočia – pretrvala na ostrove Krk). Po zániku Veľkomoravskej ríše, keď sa polatinčovanie slovanských krajín skončilo, písomníctvo v slovanskom jazyku nezaniklo, ale zachovalo sa v sázavskom kláštore (ktorý založil sv. Prokop v roku 1031) a v pražskom emauzskom kláštore Na Slovanech. Kláštor Emauzy založil cisár Karol IV. a roku 1348 sem pozval chorvátskych benediktínskych mníchov z dalmátskeho Tkonu (Pažmanu), ktorí sa pôvodne usadili pri kostole sv. Kozmu a Damiána. Písali hlaholským písmom.

Na územie dnešného Slovenska sa hlaholika už nevrátila, ale preniklo sem cyrilské písmo, ktoré sa rozšírilo v prostredí ukrajinskej (rusínskej) menšiny na východnom Slovensku. V cirkevnom živote ho používali aj pravoslávni a gréckokatolíci slovanského pôvodu. Rusínska menšina na východnom Slovensku používa aj v súčasnosti ukrajinské písmo, ktorého základ tvorí cyrilika. (Hnilica 2012)

2.2 Cyrilika

Konštantín Preslavský s najväčšou pravdepodobnosťou na želanie cisára Simeona (893 – 927) v roku 893 vytvoril podľa veľkej gréckej abecedy jednoduchšie slovanské písmo (v porovnaní s hlaholikou) zvané *cyrilika*. V Bulharsku sa koncom 9. a na začiatku 10. storočia používali dve slovanské písma. Cyrilika vznikla prenesením hlaholiky do gréckeho unciónu (zaokrúhleného veľkého) písma, pričom sa na označenie osobitných slovanských hlások, pre ktoré grécka uncióna nemala písmená, ponechali úpravou zjednodušené hlaholské písmená.

Cyrilika vznikla úpravou gréckej majuskuly, ktorú používali vyššie spoločenské vrstvy, cisárske kancelárie, súdy a cirkevné inštitúcie, a preto je takmer identická s týmito gréckymi veľkými písmenami. Iba typické slovanské hlásky boli prevzaté z foneticky dokonale zostavených grafém hlaholiky.

Cyrilika bola v podstate hlaholika „preoblečená“ do gréckej formy, lebo zachovala všetky základné idey a výhody Konštantínovej hlaholiky, ktoré boli iba prenesené do novej slovanskej abecedy. Zostavovateľ cyriliky určite zostavil nové písmo s oveľa menšou námahou ako sv. Cyril, pretože zostavovanie

hlaholiky si vyžadovalo určiť jednotlivé hlásky slovanského jazyka a označiť každú z nich primeraným grafickým znakom.

Dôvodom pre zostavenie cyriliky sa uvádza zložitosť a ťažká čitateľnosť hlaholských písmen a tiež silný kultúrny vplyv Byzancie na Bulharov, ktorí chceli mať podobné písmo ako Gréci. Pôsobil tu i tlak byzantského kléru, ktorý združoval mnoho odporcov hlaholiky a slovanského bohoslužobného jazyka (podobne ako medzi duchovenstvom latinského obradu). Zavedenie gréckeho unciálneho písma v slovanskom jazyku bezpochyby zmiernilo spomenuté rozpory a cyrilika sa natrvalo zakorenila v bulharskej cirkvi.

Cyrilské písmo sa z Bulharska rozšírilo aj do iných slovanských krajín a stalo sa oficiálnym písmom južných a východných Slovanov (okrem Chorvátov), t. j. tých slovanských národov, ktoré sa pridržovali pravoslávneho vierovyznania (Bulharov, Srbov, Čiernohorcov, Macedóncov, Rusov, Ukrajincov, ale aj gréckokatolíkov byzantského obradu zjednotených s Rímom). Cyriliku používali aj pravoslávne neslovanské národy na Balkáne (Moldavci a do 18. stor. aj valašskí a sedmohradskí Rumuni), kým ju nenahradilo latinské písmo.

V starom Rusku sa typ cyriliky začal nazývať azbukou (podľa názvov prvých písmen abecedy). Za najvýznamnejšiu úpravu cyriliky považujeme úpravu realizovanú v Rusku (1708) za vlády Petra I., ktorého pričinením sa cyrilské písmo zjednodušilo a prispôbilo latinskému písmu.

Súčasníci takto upravenú cyriliku nazvali graždankou, t. j. občianskym písmom. Keď cár Peter I. dekrétom zaviedol v Rusku graždanku, používanie typickej cyriliky sa obmedzilo na cirkevné potreby. Ešte aj dnes sa v cyrilike tlačia bohoslužobné knihy pre pravoslávnu cirkev. Grafickú úpravu graždan-ky prevzali postupne tie slovanské národy, ktoré cyriliku používali v bežnom živote. Hoci sa skladba písmen jednotlivých slovanských národov v podrobnostiach líši, vidieť, že vznikli zo spoločného základu – cyrilského písma. Aj keď rozdiely medzi týmito písmami nie sú veľké, jednako dovoľujú hovoriť o ruskom, ukrajinskom, bulharskom písme a pod. (Hnilica 2012)

Slovanské písmo, ktoré sa vyvinulo z cyriliky, nie je len písmom Slovanov. Dnes toto písmo používa približne desatina obyvateľstva a zachytávajú sa ním hlásky jazyka šesťdesiatich národov.

3/ Cyril a Metod ako osobnosti a vzory

Život Konštantína a *Život Metoda* pochádzajú z 9. storočia a boli napísané na Veľkej Morave v reči veľkomoravských Slovanov. Sú to najstaršie a najdôležitejšie pramene, ktoré svedčia o účinkovaní solúnskych bratov na Veľkej Morave, pričom pravdivo vykresľujú náboženské, politické a kultúrne pozadie vtedajšej spoločnosti. Čo sa týka autorstva životopisov, autori sú neznámi a názory bádateľov sa v tomto bode rozchádzajú.

Autorstvo *Života Konštantína* sa najčastejšie pripisuje Klementovi Ochridskému, ktorý sa zúčastnil byzantskej misie na Veľkú Moravu, stal sa žiakom Konštantína a Metoda a bol popredným členom Veľkomoravskej literárnej školy. Nemožno s istotou povedať, kto je skutočným autorom *Života Metoda*, ale podľa mienky niektorých slavistov bol autorom pravdepodobne Gorazd. Ako argument v prospech jeho autorstva sa uvádzajú mnohé panonizmy a moravizmy. Tieto monografie sa navzájom odlišujú rozsahom, ale aj štylistickým spracovaním. Obidve diela sú plodom veľkomoravskej literárnej školy a *Život Konštantína* bol napísaný skôr.

Konštantínov životopis je rozsiahlejší a orientuje sa predovšetkým na teologickú a filozofickú problematiku, kým Metodov je stručnejší, jednoduchší a konkrétnejšie opisuje historické fakty. Obsahová stránka *Života Konštantína* je bohatšia, vyznačuje sa podrobnejším opisom Konštantína, jeho misijných ciest, cesty do Ríma, jeho pobytu v Ríme a smrti. *Život Metoda* sa zameriava na opis veľkomoravskej misie od Konštantínovej smrti až po Metodovu smrť a na obranu staroslovienskeho bohoslužobného jazyka.

Pôvodné hlaholské texty životopisov sa nezachovali, ale zachovali sa neskoršie odpisy. Čo sa týka *Života Konštantína*, z vyše 50 existujúcich odpisov najstarší a najvýznamnejší pochádza z 15. storočia. Vznikol v kláštore v Zagorsku a je

uložený v Štátnej knižnici v Moskve. Z odpisov *Života Metoda* (existuje ich približne 16) sa za najstarší pokladá text z 12. storočia objavený v kremelskej knižnici uspenského katedrálneho kostola. Odpis je zachovaný v pergamenovom kódexe a uložený v Historickom múzeu v Moskve.

Za priekopnícky preklad do slovenčiny považujeme preklad od významného slavistu Jána Stanislava, ktorý sa nazýva *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda, Panónsko-moravské legendy*. Publikácia vyšla v dvoch vydaniach (1933 a 1934) s ilustráciami Martina Benku. Tretie vydanie životopisov vyšlo v Matici slovenskej v r. 1950. Ďalšie vydanie životopisov pod názvom *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda* vyšlo v r. 1986 vo vydavateľstve Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. (Vragaš 2013)

Toto vydanie prevzala a vydala v r. 1991 Matica slovenská. *Život Konštantína a Život Metoda* opäť vydala Matica slovenská až v r. 1994, ktorý podľa staroslovienskeho vzoru a iných prekladov spracoval Štefan Vragaš. Druhé vydanie spomenutého diela Štefana Vragaša (upravené a rozšírené) vyšlo v roku 2013 pri príležitosti 1150. výročia príchodu Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu v Karmelitánskom nakladateľstve.

3.1 Život Konštantína a Metoda

Konštantín (neskôr prijal meno Cyril) a Metod pochádzali z mesta Thessaloniky (Solún). Thessaloniky bolo v tomto období druhé najväčšie a najvýznamnejšie mesto (po Carihrade) v Byzantskej ríši. Hoci šlo o grécke mesto, v jeho okolí vtedy žili takmer samí Slovania (usadili sa tu v 6. storočí), a tak sa aj solúnski bratia naučili tamojší slovanský jazyk (tzv. macedónske nárečie). Niektorí bulharskí dejepisci tvrdia, že ich rodičia (alebo aspoň matka) boli slovanského pôvodu. Iní autori prinášajú dôkazy, že ich rodina bola grécka a spríbuznená s významnými byzantskými osobnosťami toho obdobia. (Lacko 1991)

Ich otec Lev, hlboko veriaci muž, zastával v solúnskej župe vysoký vojenský úrad drungaria (zástupcu stratéga – vojvodu). Ich matka sa podľa niektorých prameňov volala Mária. Narodilo sa im sedem detí, spomedzi ktorých bol Metod jedným z najstarších (narodil sa okolo roku 815), kým Konštantín bol ich najmladší potomok (narodil sa roku 827). O Konštantínovej mladosti sa dozvedáme zo staroslovanského životopisu *Život Konštantína*, kým o dospievaní Metoda sa autor jeho životopisu zmieňuje len veľmi málo. Zmienka o ich ostatných súrodencoch sa nám v prameňoch nezachovala.

Keď mal Konštantín sedem rokov, zomrel im otec. Bratia boli charakterovo veľmi odlišní. Metod mal vyvinutý zmysel pre praktické veci. Študoval právo v rodnom Solúne, aby po skončení štúdia, podobne ako jeho otec, zaujal miesto v štátnej správe. Keď sa cisár dozvedel o jeho schopnostiach, vymenoval ho za správcu (archonta) jednej župy Byzantského cisárstva, kde žilo prevažne slovanské obyvateľstvo. Rozkladala sa pravdepodobne v Macedónsku okolo rieky Strumy. Túto funkciu zastával asi v r. 843 – 856. (Hnilica 2012)

Autor *Života Metoda* neskôr poznamenal, že to tak zariadila Božia prozreteľnosť, aby sa cvičil v slovanskej reči, lebo sa mal stať prvým arcibiskupom Slovanov.

Konštantín získal vo svojom rodisku nižšie vzdelanie. Vynikal zbožnosťou, neobyčajným nadaním a húževnatosťou. Už v mladosti si za patróna vo svojich štúdiách vybral svätého Gregora Naziánskeho. Mal mimoriadne nadanie na filozofiu a iné humanistické náuky. Po smrti Konštantínovho otca prevzal zodpovednosť za jeho ďalšie vzdelanie Theoktist, cisársky kancelár (logotét), ktorý bol zrejme priateľom alebo dokonca príbuzným zosnulého.

Logotét vo funkcii prvého ministra povolal talentovaného mladíka (v roku 842 alebo 843) na cisársku odbornú školu do Carihradu, aby sa vzdelával v tej istej škole ako mladý cisár Michal III.

V učení vynikal do takej miery, že mu dali prezývku „Filozof“. Za tri mesiace sa v Carihrade naučil gramatiku, geometriu, dialektiku, všetky filozofické náuky, rétoriku a aritmetiku, astronómiu, muziku a všetky ostatné grécke umenia. Okrem toho rýchlo napredoval aj v duchovných veciach a v svätosti, lebo sa zriekol pozemských vecí a za svoj životný cieľ si zvolil, že bude vynikať v poznaní Božej múdrosti.

Keď mu po skončení štúdií spomínaný úradník ponúkol svoju dcéru za ženu, Konštantín to odmietol hovoriac, že jeho cieľom je znovuzískanie posväcujúcej milosti. Po štúdiách sa stal bibliotekárom u patriarchu pri chráme Sv. múdrosti. Pred nastúpením do služby u patriarchu Ignáca bol Konštantín (zrejme v r. 849) vysvätený za diakona. Po krátkej službe bibliotekára odišiel k Bosporu a ukryl sa v tamomšom kláštore. Po šiestich mesiacoch ho našli a uprosili, aby prijal učiteľskú katedru a učil filozofiu. (Vragaš 2013)

Profesori tejto školy mali byť okrem vyučovania cisárovi k dispozícii aj vo vážnych veciach. V roku 851 zaradili 24-ročného Konštantína do byzantského posolstva k Arabom v Mezopotámii, kde mal teologické dišputy s tamjšími mohamedánmi. Po návrate pokračoval vo vyučovaní v Carihrade. (Hnilica 2012)

V roku 855 nastala v živote oboch bratov veľká zmena. Takzvaná *palácová revolúcia* odstránila cisárovnú Theodoru a dosadila na trón mladého Michala III. Spomínaný Theoktistos, ochranca oboch bratov, bol zavraždený. Konštantín a Metod sa nechceli zaplietť do politických rozbrojov, preto sa zriekli svojho postavenia, zanechali verejný život a utiahli sa do samoty. O krátky čas sa obaja stretli v jednom z kláštorov na hore Olymp v Malej Ázii. Tu sa venovali duchovnému životu. Metod sa ako skúsený administrátor stal v kláštore predstaveným (igumenom). (Vragaš 2013)

Keď sa situácia upokojila a cisár vyslal posolstvo k Chazarom, ktorých územie sa rozprestieralo medzi Čiernym a Kaspickým morom, prizval si Konštantína a Metoda a zaradil ich do tohto posolstva. V období pred misiou ku Chazarom Konštantín pravdepodobne prijal kňazské povolanie a bol vysvätený.

Misie sa zúčastnili obaja bratia, aj keď bol každý z nich poverený rozdielnymi úlohami. Konštantín mal hájiť kresťanskú vieru a vystupovať proti židovstvu, ktoré sa medzi Chazarmi šírilo už od 8. storočia. Metodova úloha bola skôr diplomatická – mal sa starať o zdravie mladšieho brata. Cestou ku Chazarom sa zastavili na polostrove Krym, kde Konštantín našiel pozostatky sv. Klementa, štvrtého pápeža, ktorý tam zahynul mučeníckou smrťou. Neskôr priniesol jeho pozostatky do Ríma, kde ich uložili v bazilike zasvätenej tomuto svätcovi. Kým vedúci posolstva vyjednávali s Chazarmi o politických otázkach, Konštantín viedol s judistickým duchovenstvom teologické rozhovory.

Niekedy na jar 861 sa byzantské posolstvo vydalo na ďalšiu cestu ku chazarskému chánovi do mesta Semender. Hneď na začiatku, počas hostiny u chána, Konštantín objasnil tajomstvo Najsvätejšej Trojice a tajomstvo vtelenia Syna Božieho.

Druhá časť dišputy sa týkala hlavne Mojžišovho zákona a Nového zákona. Konštantín citátni zo Starého zákona prítomným dokázal, že Spasiteľ už prišiel na svet, a to v osobe Krista, v ktorom sa splnili všetky proroctvá. Hĺbka jeho duchaplného a oduševneného výkladu mala úspech. Chazari prijali kresťanskú vieru a asi 200 z nich sa hneď dalo pokrstiť.

Chazarský chán napísal byzantskému cisárovi ďakovný list za takého muža, ktorý im ukázal, že kresťanská viera je svätá slovom i skutkami. Po návrate z chazarskej misie sa obidvaja bratia znova utiahli do kláštora na hore Olymp v Malej Ázii. (Hnilica 2012)

Na začiatku roku 862 prišlo do Carihradu posolstvo vyslané moravským kniežaťom Rastislavom. Okrem iných záležitostí politického charakteru poslovia žiadali, aby cisár Michal III. určil pre slovanské kraje učiteľa a biskupa a s ním aj iných misionárov, ktorí by v národnom jazyku ohlasovali Slovienskom kresťanské náboženstvo.

Keď cisár Michal III. vypočul Rastislavovu žiadosť o biskupa – učiteľa o zriadenie hierarchie na Morave a o dobrý občiansky zákonník, zvolal synodu, pozval na ňu Konštantína a povedal mu: *„Viem, Filozof, že si ustatý, ale treba ti tam ísť... Iný túto úlohu nemôže úspešne vykonať okrem teba. Dám ti teda hojné dary a choď ty, vezmi so sebou aj svojho brata, opáta Metoda, lebo vy ste Solúňania a Solúňania všetci čisto slovansky rozprávajú...“*

Filozof odpovedal: *„Hoci som ustatý a chorý telom, s radosťou ta pôjdem, ak majú písмена pre svoj jazyk.“* Keďže Slovania nemali svoje písmo, pred Konštantínom stala neľahká úloha – vymyslieť písmo. Konštantín zostavil slovienske písmo, hlaholiku (glagolica), a začal prekladať do staroslovienskej reči najpotrebnejšie sväté knihy, začínajúc evanjeliom sv. Jána: *„Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Bohom bolo Slovo.“* (Vragaš 2013)

Ide o prvé slová napísané v staroslovienskej reči. Vybral si niekoľkých mladších spolupracovníkov a vydal sa na cestu na Veľkú Moravu.

3.2 Tvorba Cyrila a Metoda

Literárnu činnosť solúnskych bratov reprezentuje predovšetkým prekladová (najmä náboženská) literatúra, no v istom rozsahu aj ich pôvodná tvorba odzrkadľujúca ich rozvážny a uvažlivý postoj k prekladu Svätého písma, ako aj ich hlboké duchovné čítanie.

3.2.1 Preklady

Evanjeliár

Konštantín ešte pred odchodom na Veľkú Moravu zostavil slovanské písmo a pripravil výber evanjelických textov a čítaní na nedele a sviatky (tzv. evanjeliár). Na Veľkej Morave bratia doplnili preklady biblických textov.

Sv. Cyril preložil evanjeliár a žalmy počas jedného roka. Musel najprv zostaviť celý fonologický a ortografický systém. Len zostavenie abecedy u iných kultúr trvalo roky. Pre porovnanie – preklad Kamaldulskej Biblie (18. storočie) do slovenčiny aj s prepisom trval 15 rokov. (Ďurica 2009)

Kamaldulskí mníši sídlia v Červenom Kláštore prekladali *Bibliu* z latinského textu Vulgaty do predbernolákovskej slovenčiny. Preklad s prepisom prebiehal v rokoch 1745 – 1760. Jediný exemplár rukopisu, ktorý sa zachoval, bol nájdený v roku 1947 na fare v Cíferi. Dnes sa nachádza v archíve Arcibiskupského úradu v Trnave. (Originálny text Biblie v digitalizovanej podobe nájdeme na webovej stránke: <http://kb.kapitula.sk/>)

Pri preklade Biblie vychádzali bratia z Akvilovho gréckeho prekladu biblie z 1. storočia. Je všeobecne známe, že preklad *Svätého písma* je mimoriadne náročná vec tak z odborného (teologického), ako aj z jazykového hľadiska. Je to skúška lexikálnej a štylistickej vyspelosti jazyka, do ktorého sa text prekladá. Zároveň je to aj náročná previerka teologickej a filologickej erudovanosti prekladateľov. V tzv. cyrilo-metodskom preklade *Svätého písma* sa odzrkadľuje výsledok citlivého zvažovania prekladových ekvivalentov, ako aj dobrá znalosť slovnej zásoby, gramatickej stavby i syntaxe staroslovienského jazyka. Je to preklad na vynikajúcej jazykovej úrovni.

Najstaršie staroslovienske preklady evanjeliára sa zachovali z konca 10. alebo zo začiatku 11. storočia. Ide o tzv. *Assemaniho evanjeliár* písaný hlaholikou

a tzv. *Savvina kniha* písaná cyrilikou. Úplné štvorevanjeliá sa zachovali v *Zografskom* a *Mariánskom kódexe*. Sú to pamiatky z konca 10. storočia zapísané hlaholikou v Macedónsku.

Z veľkomoravských prekladov *Starého zákona* poznáme odpis žaltára urobený v macedónskej oblasti v 11. storočí – tzv. *Sinajský žaltár* nájdený v kláštore na hore Sinaj. (Habovštiaková, Krošláková 1993)

Preklad Apoštola

Pod názvom *Apoštol* sa uvádzajú knihy *Nového zákona* okrem evanjelií. Tieto knihy boli preložené na Veľkej Morave Konštantínom a Metodom. Najprv bol preložený výber, tzv. *Praxapoštol* (lekcionár), a potom aj ostatné časti. Zlomok prekladu sa zachoval na prvej strane *Kyjevských listov*.

Starý zákon

Preklad *Starého zákona* dokončil Metod spolu s dvoma rýchlopiscami za 8 mesiacov (okrem dvoch kníh Machabejcov).

Bohoslužobné texty

Z cyrilo-metodského prekladu byzantskej liturgie sa zachoval iba nepatrný zlomok na troch pergamenových listoch písaných hlaholikou v tzv. *Sinajskom euchológii* (z konca 11. st.). Je to tzv. *služobník*, obsahuje prípravnú časť byzantskej omše a modlitby pri vyzliekaní omšového rúcha. Vzhľadom na to, že na Veľkej Morave bol už západný obrad v značnej miere zaužívaný, uprednostňovali ho počas svojho pôsobenia aj Konštantín a Metod ešte pred cestou do Ríma. Pritom nevychádzali z latinského omšového textu, ale z gréckeho prekladu rímskej omše sv. Gregora, t. j. z tzv. *Petrovej liturgie*.

Táto staroslovienska *Petrova liturgia* bola slávnostne schválená v Ríme pápežom Hadriánom II. (868), a potom písomne pápežom Jánom VIII. bulou *Industriae tuae* (Tvojej usilovnosti 880). Z cyrilometodského obdobia sa zachoval zlomok *Petrovej liturgie* v dvoch pamiatkach písaných v hlaholike: v tzv. *Kyjevských listoch* (z konca 9., resp. zo začiatku 10. stor.) a vo *Viedenských hlaholských listoch* (v prepise z chorvátskej oblasti v 11. – 12. stor.). *Misál* (omšová kniha) známa ako *Kyjevské listy* (podľa miesta uloženia) obsahuje

úvodné časti omše (38 modlitieb). Je písaný najstarším typom hlaholiky. Vzhľadom na panónsko-moravsko-nitrianske znaky sa predpokladá, že ich autorom mohol byť Gorazd, resp. sa predpokladá jeho spolupráca s Metod. (Habovštiaková, Krošláková 1993)

Iné náboženské texty

Z prekladovej kázňovej literatúry sa zachoval iba Metodov preklad tzv. *Epifaniovej homílie*, ktorý je zaznačený v hlaholskej pamiatke *Glagolita Clozianus* z konca 11. storočia. Je to preklad z gréčtiny na vysokej umeleckej úrovni.

3.2.2 Pôvodná tvorba Konštantína

Proglas

Keďže pre christianizačné ciele a pre výchovu kňazského dorastu vo veľkomoravskom učilišti mal dominantný význam preklad *Svätého písma*, sám Konštantín Filozof mu pripisoval osobitnú dôležitosť. Svedčí o tom aj jeho básnická skladba *Proglasъ svѣtu evangelii* (*Predslov k svätému Evanjeliu*), ktorá obsahuje výrečnú obhajobu šírenia Božieho slova v reči zrozumiteľnej ľudu a patetickú oslavu slovanského prekladu *Svätého písma*. Je to prvá básnická skladba zachovaná z veľkomoravského obdobia, ktorá nemá obdobu v iných európskych jazykoch 9. stor. (Turčány, In: Habovštiaková, Krošláková 1993)

Dišputa o pravej viere

Ďalšia pôvodná Konštantínova práca *Dišputa o pravej viere* bola pôvodne napísaná po grécky. Konštantínov životopisec o nej píše, že ju Metod preložil a rozčlenil do 8 kapitol. Táto dišputa medzi Židmi a Mohamedánmi svedčí o Konštantínovom vysokom vzdelaní v rétorike, v dialektike a v teológii.

Modlitba pred smrťou

Tretia pôvodná Konštantínova práca *Modlitba pred smrťou* (ktorá však pravdepodobne vznikla skôr ako pred smrťou) je veľmi emocionálna modlitba kňaza za veriacich. Kňaz v nej vyslovuje prosbu o ochranu jednoty cirkvi, pomoc v boji proti trojjazyčníkom a vyprosuje požehnanie pre osirelý veľkomoravský ľud. Skladba je poznačená vzácnym citom k Bohu a ľudu.

Kánon na počesť sv. Dimitra Solúnskeho

Kánon na počesť sv. Dimitra Solúnskeho vznikol asi v r. 864 – 867 na Veľkej Morave, teda v období, keď Konštantín a Metod viedli dišputy s trojjazyčníkmi. Autorstvo tejto hymnickej skladby je pripisované obidvom bratom.

Rozprava o prekladaní

Rozprava o prekladaní je Konštantínov traktát napísaný po grécky (okolo 860) o prekladateľských postupoch používaných pri preklade biblických textov do staroslovienskeho jazyka. Neskôr bol preložený do staroslovienčiny. Z tohto diela sa zachoval iba poškodený znehodnotený miniatúrny zlomok známy pod názvom *Hilferdingov macedónsky cyrilský list*.

Iné spisy

Na margo Konštantínovej pôvodnej tvorby je potrebné pripomenúť tri spisy, ktoré napísal (po grécky) ešte počas svojej misie u Chazarov (Habovštiaková, Krošláková 1993):

1. krátku historickú správu o nájdení Klimentových ostatkov (grécka pôvodina sa nezachovala);
2. reč o prenesení pozostatkov sv. Klimenta, ktorá je známa aj pod názvom *Chersonská legenda*;
3. chválospev.

3.2.3 Pôvodná tvorba Metoda

Napomenutie k vládarom

Za dielo arcibiskupa Metoda (resp. za dielo, ktoré vzniklo v jeho literárnej škole) sa v súčasnosti pokladá pôvodná (bez gréckej predlohy napísaná) homília nazývaná *Napomenutie k vládarom* pripojená na koniec Chrizostomovej homílie v hlaholskej pamiatke zvanej *Glagolita Clozianus*. *Napomenutie k vládarom* obsahuje tri časti.

1. Vládár nemá súdiť, kým nevypočuje dostatočný počet svedkov.
2. Vládár nemá pripustiť sobáš medzi krstným otcom a matkou dieťaťa, resp. krstnou dcérou.
3. Vládár má premýšľať nad nerozlučnosťou manželského zväzku.

Dielo je cenným svedectvom toho, že staroslovienčina sa na Veľkej Morave uplatňovala nielen v náboženskej, ale aj v právnej a administratívnej oblasti.

Preklad civilného zákonníka

Metod preložil *Zakom sgdbnyi Ijudbmb* z gréčtiny do staroslovienčiny (je to preklad byzantského zákonníka *Eklogy* zostaveného v roku 740) a čiastočne ho pozmenil podľa západného práva, napr. nahradením prísnych trestov byzantskej *Eklogy* kajúcnickým pôstom. Veľkomoravský pôvod tohto civilného zákonníka pokladaného v minulosti aj za pamiatku bulharskej či bulharsko-macedónskej proveniencie potvrdzuje fakt, že Rastislavovi poslovovia žiadali v Carihrade od panovníka odborníka v civilnom i cirkevnom práve, ktorý na Veľkej Morave zavedie všeobecnú spravodlivosť. Metod splňal všetky požadované kritériá.

Preklad cirkevného zákonníka

Prevláda názor, že Metod je aj pôvodcom prekladu tzv. *Nomokánonu*, t. j. zbierky cirkevných ustanovení (gréckeho *Nomokánonu* Jána Scholastika). Pričinením sv. Cyrila a Metoda (ale aj ich žiakov a stúpencov) bola krajina našich predkov pred 1150 rokmi strediskom kresťanskej viery a slovenskej knižnej kultúry. Z územia dnešného Slovenska sa cyrilo-metodské dielo šírilo postupne do Česka, Malopoľska, Chorvátska a najmä do Bulharska, odkiaľ sa po čase byzantsko-slovanské kresťanstvo rozšírilo do kyjevského Ruska k predkom dnešných Bielorusov, Rusov a Ukrajincov. Sv. Cyril a Metod sa právom nazývajú apoštolmi a učiteľmi všetkých Slovanov. (Habovštiaková, Krošláková 1993)

3.3 Cyrilo-metodská tradícia na Slovensku

Historický prierez

Aj keď pápež Štefan V. zakázal používanie staroslovienskej liturgie, staroslovienčina sa udržala pri výklade základných kresťanských textov, napr. podľa synodálnych dekrétov (1104) sa malo každú nedeľu vo väčších kostoloch

vykladať v reči ľudu evanjelium, čítanie a vyznanie viery a v malých kostoloch vyznanie viery a modlitba Pána.

K zachovaniu cyrilo-metodskej myšlienky a spomienky na Veľkú Moravu prispeli stredovekí igríci – profesionálni speváci, tanečníci, herci a rozprávači, ktorí od čias Veľkej Moravy až do 15. storočia chodili po hradoch a púťach, kde sa zhromažďoval väčší počet ľudí a svojimi piesňami rozprávali legendy a povesti, a tak účinnou formou udržiavali slávnú národnú tradíciu.

Na území dnešného východného Slovenska sa zo 16. a 17. storočia zachovali viaceré cyrilské kódexy, ktoré dosvedčujú, že sa tu naďalej uplatňovala staroslovienska liturgia gréckeho obradu. Zaujímavá je i skutočnosť, že veriaci východného obradu na dnešnom Spiši patrili pod právomoc spišského prepošta.

V roku 1655 v levočskej tlačiarni vyšiel prvý slovenský katolícky spevník pod názvom *Cantus catholici* a v roku 1636 evanjelický spevník Juraja Tranoscia pod názvom *Cithara sanctorum*. V obidvoch spevníkoch sa uvádzajú niektoré totožné piesne. Obidve cirkvi sa hlásili k tej istej cyrilo-metodskej tradícii. Mali živý záujem o jazyk a kultúru slovenského ľudu i slovenskú identitu. Odkaz svätého Cyrila a Metoda sa stal dôležitou súčasťou obrodného úsilia Slovákov. Samuel Timan, zakladateľ modernej uhorskej historiografie, vo svojom diele *Obraz dávneho Uhorska* venoval zvýšenú pozornosť činnosti svätého Cyrila a Metoda a dal im titul *Slavorum Apostoli*.

Ján Baltazár Magin v literárnej obrane Slovákov a Slovanov – vo svojej apológii – píše o mohutnosti Slovanov, pôvode ich mena, ich najstaršom spisovnom jazyku, starobylosti, slávnej minulosti a cyrilo-metodskej tradícii.

Koncom 17. a začiatkom 18. storočia sa k cyrilo-metodskej tradícii hlásili slovenskí evanjelici. Známy je predovšetkým evanjelický kazateľ Daniel Sina-pius Horčíčka a superintendent Daniel Krman. Matej Bel – nazývaný veľkou ozdobou Uhorska – tiež spomína cyrilské a hlaholské písmo aj cirkevno-slovanský liturgický jazyk.

Významným medzníkom v rozvoji cyrilo-metodskej úcty a tradície u nás boli nariadenia pápeža Pavla VI., ktorý v r. 1977 povolil každoročne 14. marca uctievať pamiatku sv. Cyrila a Metoda vo všetkých katolíckych kostoloch celej rakúskej monarchie.

O slávnej veľkomoravskej a cyrilo-metodskej epoche písali dvaja historici slovenského pôvodu: Juraj Papánek a Juraj Sklenár. Juraj Papánek zostavil prvé slovenské národné dejiny. V nich Cyrilovi a Metodovi pripisuje titul „učiteľa viery a apoštoli Slovanov“.

Koncom 18. storočia vzniklo na Slovensku hnutie, ktoré viedol Anton Bernolák. Ako prvý nastolil otázku slovenského spisovného jazyka a svoje snahy spájali s cyrilo-metodskou myšlienkou. Juraj Fándly venoval 2 zväzky kázni svätému Cyrilovi a Metodovi. Bernolákovci sa podľa vzoru svätého Cyrila a Metoda usilovali dať ľudu slovenský preklad *Svätého písma*. Ostrihomský kanonik Juraj Palkovič vydal dvojdielny slovenský preklad *Svätého písma* (1929 a 1832). K popularizácii cyrilo-metodskej myšlienky a spomienky na Veľkú Moravu podstatne prispel bernolákovský básnik Ján Hollý. Súčasťou jeho básnického diela je *Životopis svätých Cyrila a Metoda* (napísaný formou prózy) a známe eposy *Svätopluk* a *Cirillo-Metodiada*.

Štúrovci uprednostnili spomienku na Veľkú Moravu, starodávnu Nitru a na kráľa Svätopluka. Štúrovci sa často sústredili na problematiku Veľkej Moravy, starodávnej Nitry a kráľa Svätopluka. Jozef Miloslav Hurban odvodzuje základy slovenskej kultúry a literatúry od cyrilo-metodského obdobia.

O históriu Veľkej Moravy a o dielo solúnskych bratov sa intenzívne zaujímal významný vedec 19. storočia Pavol Jozef Šafárik. Vydal významné diela: *Svaty Konstantin a Method, učitelé Slovanů; Slovanské starožitnosti*; podľa rukopisu z 15. storočia publikoval *Život svatého Konstantina řečeného Cyrila* a podľa rukopisu zo 16. storočia *Život svatého Methodije*. Šafárik sa zaslúžil o zverejnenie tzv. *hlaholských pražských zlomkov* a dokázal, že hlaholské písmo je staršie ako cyrilské a tvorcom hlaholiky bol Cyril.

V 2. polovici 19. storočia využívali Slováci na svoju obranu a zvýšenie národného povedomia cyrilo-metodskú myšlienku. S touto myšlienkou sa stretávame pri Memorande (1861), Matici slovenskej (1863), Spolku svätého Vojtecha (1870) a národnom múzeu.

V roku 1850 začal zásluhou Andreja Radlinského vychádzať týždenník *Cyrill a Method*. V roku 1863 zorganizoval banskobystrický biskup Štefan Moyses cirkevné oslavy tisícročného príchodu svätého Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. V tom istom roku (4. augusta) sa konalo prvé valné zhromaždenie

Matice slovenskej v Martine, ktoré sa uznieslo na tom, že Matica slovenská bola založená na tisícročnú pamiatku nášho pokrešťančenia a založenia písomnosti slovanskej.

Pri príležitosti 1000. výročia buly *Industriae tuae*, ktorou pápež Lev VIII. schválil používanie staroslovienskeho jazyka v liturgii (880), vydal pápež Lev XIII. encykliku *Grande munus*. V tejto encyklike vyzdvihol význam a zásluhy týchto slovanských apoštolov a nariadil, že sa ich sviatok bude sláviť v celej cirkvi 5. júla, čím všestranne posilnil rozvoj cyrilo-metodskej tradície.

Veľké zásluhy na prehlbovaní a rozširovaní poznatkov o sv. Cyrilovi a Metodovi, o ich rozsiahlom diele a cyrilo-metodskej tradícii mal tajomník Matice slovenskej Franko Vítazoslav Sasínek. Ako prvý historik skúmal a vysvetľoval uhorské dejiny zo slovanského hľadiska.

Cyrilo-metodská myšlienka a spomienka na Veľkú Moravu zaujala i ďalších slovenských básnikov. Andrej Sládkovič napísal báseň *Lipa cyrilometodejská* a Pavol Országh Hviezdoslav zložil báseň *Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätých Cyrila a Metoda*.

Tradícii svätého Cyrila a Metoda boli verní aj Slováci v Amerike. Z 275 kostolov zasvätili 36 svätému Cyrilovi a Metodovi. Do ich interiérov umiestnili 200 oltárov svätého Cyrila a Metoda. V roku 1909 bola v USA založená reholná kongregácia Sestier svätého Cyrila a Metoda, ktorú povolil pápež Pius X. Ide o jedinú ženskú reholu v Amerike, ktorá nesie meno slovanských apoštolov. Medzi podporovateľov tejto rehole patrili aj významní slovenský vynálezca Jozef Murgaš. V 80. rokoch 19. storočia začali v USA a Kanade vznikať mnohé slovenské spolky. Jedným z významnejších spolkov bol Spolok svätého Cyrila a Metoda, ktorý bol založený v roku 1888 v Minneapolis.

Po zániku Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky sa znova obnovila cyrilo-metodská myšlienka a spomienka na Veľkú Moravu. Na Slovensku sa postavili nové kostoly a kaplnky na počesť týchto vierozvestcov. Zmienky o slovanských apoštoloch a učiteľoch prenikli aj do školských učebníc.

V roku 1927 poslal pápež Pius XI. biskupom zo Srbska, Chorvátska, Slovinska a Československa apoštolský list *Quod S. Cyrillum*, v ktorom zdôrazňuje, že Cyril a Metod sú ozdobou celej cirkvi.

V roku 1933 profesor staroslovienčiny Ján Stanislav vydal preklad diela *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda*. Knihu ilustroval známy slovenský maliar Martin Benka.

Cyrilo-metodskú myšlienku na Slovensku neobyčajne povzniesol Anton Augustín Baník, ktorý 40 rokov pracoval v Matici slovenskej (1938 – 1978), kde začal budovať Slovenskú národnú knižnicu i Slovenský národný archív.

V roku 1941 vznikol v Michalovciach spolok pod názvom *Jednota sv. Cyrila a Metoda*. Jeho cieľom bolo rozvíjať náboženskú, kultúrnu, výchovno-vzdelávaciu a organizačnú činnosť medzi gréckokatolíkmi v Slovenskej republike a v zahraničí, v úsilí zachovať a zveľaďovať dedičstvo svätého Cyrila a Metoda a upevňovať náboženské a národné povedomie gréckokatolíkov.

Po krátkom, ale úspešnom rozvinutí svojej činnosti v r. 1951 bola táto ustanovizeň zrušená komunistickým režimom. Jednota sv. Cyrila a Metoda obnovila svoju činnosť až v roku 1991 pod názvom *Spolok sv. Cyrila a Metoda*. V roku 1957 skomponoval národný umelec Eugen Suchoň národnú operu *Svätopluk*, ktorá okrem politického (veľkomoravského aspektu) vyzdvihuje aj náboženské motívy, ktoré pripomínajú cyrilo-metodské kresťanstvo.

V roku 1955 bolo v Ríme založené slovenské edičné stredisko sv. Cyrila a Metoda. V roku 1963 (na 1100. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu) vyšli na Slovensku dva zborníky štúdií s cyrilo-metodskou tematikou. V Ríme bol v tom istom roku otvorený *Ústav sv. Cyrila a Metoda* vďaka americkým Slovákom a neúnavnej snahe Štefana Náhaluku. 11. mája 1963 pápež Ján XXIII. vydal apoštolský list *Magnifici eventus* adresovaný biskupom slovanských národov, v ktorom menuje Slovákov medzi prvými dedičmi cyrilo-metodského diela.

Vzrastajúca úcta k solúnskym bratom dosiahla vrchol v r. 1980, keď pápež Ján Pavol II. vyhlásil prostredníctvom apoštolských listov *Egregiae virtutis* (31. 12. 1980) sv. Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy. V jubilejnom metodskom roku vydal pápež Ján Pavol II. encykliku *Slavorum apostoli* (2. 7. 1985), v ktorej sa hlboko zamýšľa najmä nad misijným dielom slovanských apoštolov. (Bagin 1993) Cyrilo-metodská tematika sa prejavila v tvorbe mnohých umelcov (Martin Benka, Tibor Bártfay, Janko Alexy, Edita Ambrušová, Ľudmila Cvgengrošová, Ľudovít Fulla, Vincent Hložník, Mikuláš Klimčák).

Súčasnosť

V roku 1991 vydala Matica slovenská diela *Život Konštantína* a *Život Metoda* v preklade Štefana Vragaša. Pri príležitosti 1150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu bolo toto dielo vydané v Karmelitánskom nakladateľstve. Mnohé farnosti, kostoly, kaplnky a oltáre sú zasvätené sv. Cyrilovi a Metodovi, resp. Gorazdovi.

Na Slovensku máme mnohé inštitúcie a podujatia, ktoré sú spojené s menom svätého Cyrila, Metoda a Gorazda.

4/ Sv. Cyril a Metod a súčasná škola

4.1 Dejepis

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

5. ročník (ŠPÚ 2011)

V piatom ročníku upriamujeme pozornosť žiakov na slovanské písmo, ktoré je dedičstvom našich vierozvestcov.

Tematický celok: *Človek v premenách priestoru a času*

Obsahový štandard: Pamäť ľudstva

Výkonový štandard:

- identifikovať na obrázkoch najstaršie druhy slovanského písma,
- vypátrať druhy písem z minulosti,
- zhodnotiť význam vynálezu písma.

7. ročník (ŠPÚ 2011)

Tematický celok: *Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline*

Obsahový štandard: Príchod Slovanov; Veľká Morava (VM); Konštantín a Metod; Sláva a pád Veľkej Moravy

Výkonový štandard:

- opísať pravlasť Slovanov, dôvody sťahovania Slovanov, poznať prvé štátne útvary Slovanov, opísať výboje Avarov voči Slovanom, poznať osobnosť Sama a Samovu ríšu a zdôvodniť jej význam,
- opísať vznik a formovanie Veľkej Moravy, poznať vládcov jednotlivých kniežatstiev, poukázať na Pribinu a jeho vazalský vzťah s Ľudovítom Nemcom, poznať archeologické nálezy z tohto obdobia,
- porozprávať o vláde Rastislava, priblížiť objasniť príchod solúnskych bratov, ich úlohu a prínos pre veľkú Moravu, poukázať na ich boj za staroslovienčinu a boj proti trojjazyčníkom,
- opísať Veľkú Moravu za vlády Svätopluka, opísať jej územný rozmach, poznať príčiny zániku VM, vymenovať panovníkov VM a jej význam.

8. ročník (ŠPÚ 2011)

Slovenské národné hnutie vychádza z cyrilo-metodskej tradície, čo je potrebné žiakom zdôrazňovať.

Tematický celok: *Moderný slovenský národ*

Obsahový štandard: Slovenské národné hnutie

Výkonový štandard:

- charakterizovať národné obrodenie, vymenovať hlavné znaky národa, opísať postavenie Slovákov v Uhorsku,
- charakterizovať boj Slovákov za národnú slobodu, vymenovať najznámejších obrodencov, poznať osobnosť A. Bernoláka a jeho prínos, uviesť rok a charakteristiku zavedenia bernolákovčiny, analyzovať činnosť 1. generácie, poznať osobnosť Fándlyho a Slovenské učené tovarišstvo,
- charakterizovať myšlienku všeslovanskej vzájomnosti a poznať ich predstaviteľov,
- charakterizovať osobnosť Ľudovíta Štúra, opísať jeho prínos pre Slovákov, oboznámiť sa s jeho politickou činnosťou a jeho programom, opísať výstup štúrovcov na Devín, poznať autora hymny, poznať dôvody uzákonenie spisovnej slovenčiny,
- analyzovať dokumenty Žiadosti slovenského národa a memorandum.

STREDNÁ ŠKOLA

2. ročník (ŠPÚ 2010)

Slovenské národné hnutie vychádza z cyrilo-metodskej tradície, čo je potrebné žiakom zdôrazňovať.

Tematický celok: *Moderný slovenský národ*

Obsahový štandard: Tri generácie národne uvedomelých vzdelancov; Slováci v revolúcii 1848/49

Výkonový štandard:

- objasniť proces formovania moderného slovenského národa,
- identifikovať jednotlivé etapy formovania moderného slovenského národa,
- charakterizovať znaky slovenského národného hnutia,
- analyzovať historickú úlohu troch generácií slovenských národne uvedomelých dejateľov,

- identifikovať spoločné a rozdielne spôsoby, ale i výsledky v činnosti slovenských vzdelancov,
- uviesť dôvody nevyhnutnosti kodifikácie spisovného jazyka,
- vysvetliť na konkrétnych udalostiach posun od jazykovo kultúrnych ku politickým aktivitám,
- zhodnotiť Štúrov politický program,
- opísať historickú úlohu revolučného roku 1848 v rakúskej monarchii,
- identifikovať spoločné znaky v revolúcii 1848/49.

Tematický celok: *Slováci v Rakúsko-Uhorsku*

Obsahový štandard: Mnohonárodná monarchia; politické aktivity Slovákov

Výkonový štandard:

- uviesť spoločné a rozdielne mocenské inštitúcie v monarchii,
- vysvetliť postavenie Slovenska a Slovákov v monarchii,
- zhodnotiť politické aktivity Slovákov v 2. polovici 19. storočia,
- analyzovať Memorandum národa Slovenského a porovnať ho so Žiadostami národa slovenského,
- uviesť význam založenia Matice slovenskej,
- identifikovať Starú a Novú školu v prostredí slovenských národne uvedomelých vzdelancov.

3. ročník (ŠPÚ 2010)

Je potrebné zdôrazniť historický odkaz Cyrila a Metoda pre samostatný štát Slovákov a Preambulu Ústavy SR.

Tematický celok: *Slováci a vznik ČSR*

Obsahový štandard: Slovenská spoločnosť počas vojny cesta k československému štátu

Tematický celok: Vznik Slovenskej republiky (1993)

Obsahový štandard: Nežná revolúcia; rozdelenie Československa, vznik Slovenskej republiky; Slovenská republika a EÚ

4. ročník (ŠPÚ 2010)

Tematický celok: *Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline*

Obsahový štandard: Veľká Morava; život našich predkov

Výkonový štandard:

- vymedziť pravlasť Slovanov,

- rozpoznať migračné prúdy Slovanov,
- zdôvodniť slovansko-avarské spolužitie,
- vybrať z Fredegarovej kroniky informácie o Samovi a jeho ríši,
- rekonštruovať na základe hmotných prameňov život na slovanskom hrádsku,
- vysvetliť okolnosti vzniku Veľkej Moravy,
- odhaliť príčiny a dôsledky, napätia medzi Mojmirom a Pribinom, Rastislavom a Svätoplukom,
- identifikovať vzťahy medzi Veľkou Moravou a Franskou ríšou,
- špecifikovať pôsobenie Konštantína, Metoda a Gorazda na Veľkej Morave,
- analyzovať list Rastislava Michalovi III.,
- odhaliť príčiny sporov o slovanskú liturgiu na základe analýzy prameňov,
- zaujať postoj k rôznym názorom na formovanie slovenskej etnickej identity.

4.2 Občianska náuka

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

6. ročník (ŠPÚ 2011)

Hľadať pamiatky cyrilo-metodskej tradície v regióne a podnecovať žiakov k hrdosti na našu históriu.

Tematický celok: *Moja obec, región, vlasť, Európska únia*

Obsahový štandard: Na čo som hrdá/hrdý v mojej obci a jej okolí (pamiatky, príroda)

Výkonový štandard: budovať pocit hrdosti na svoju obec prostredníctvom poznania jej prírody a pamiatok.

7. ročník (ŠPÚ 2011)

Poukázať na to, že Slovenská republika sa hlási k duchovnému odkazu Cyrila a Metoda.

Tematický celok: *Sociálne vzťahy v spoločnosti*

Obsahový štandard: Štruktúra obyvateľstva – rasy, národy, národnosti – etnické skupiny, kultúra, multikultúra

Výkonový štandard:

- posilňuje svoju národnú identitu,
- vie prejať hrdosť na svoje kultúrne hodnoty.

Tematický celok: *Občiansky život ako proces formovania demokracie*

Obsahový štandard: Ústava SR – základný zákon štátu, členenie ústavy, preambula

Výkonový štandard:

- chápe význam ústavy pre riadenie štátu,
- pozná obsah Ústavy SR.

STREDNÁ ŠKOLA

3. ročník (ŠPÚ 2010)

Tematický celok: *Občan a štát*

Obsahový štandard: Štát

Výkonový štandard:

- rozlíšiť a porovnať historické a súčasné typy štátov (formy vlády),
- poukázať na prvý slovanský štátny útvar – Veľkú Moravu.

4.3 Slovenský jazyk a literatúra

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

5. ročník (ŠPÚ 2009)

Tematický celok: *Legendy*

Obsahový štandard: Ludová legenda (rozprávanie vyjadrujúce predstavy a chápanie sveta, vecí a javov; vznik v súvislosti so šírením kresťanstva); legenda (ako výsledok zapisovania príbehov v kláštoroch); autorská legenda (umelecké spracovanie témy, realita a fikcia); legenda o Cyrilovi a Metodovi

Kľúčové kompetencie:

- vytvárať pozitívny vzťah k našim predkom,
- vážiť si kresťanské, historické a vzdelanostné posolstvo.

9. ročník (ŠPÚ 2009)

Tematický celok: *Literatúra faktu*

Obsahový štandard: Získať informácie o autoroch vedecko-populárnej literatúry, urobiť záznam z prečítaného diela – M. Kučera: *Konštantín a Metod*

STREDNÁ ŠKOLA

2. ročník (ŠPÚ 2009)

Tvorba národných buditeľov a klasikov slovenskej literatúry vychádza zo slávneho obdobia Veľkej Moravy, ku ktorej patrí aj Cyril a Metod.

Tematický celok: *Epická poézia – časomiera*

Obsahový štandard: Učiteľský výklad spoločenského a ideového významu niektorého eposu, napr. Hollého *Svatopluka*; čítanie s porozumením a interpretácia básne; intuitívne hlasné čítanie *Předspěvu* z Kollárovej *Slávy dcery*; prevod textu do prózy a do súčasného jazyka; myšlienková interpretácia *Předspěvu*; učiteľský výklad spoločenského významu skladby *Slávy dcera*

Povinný autor a dielo: J. Kollár: *Předspěv* zo *Slávy dcery*

Odporúčaný autor: J. Hollý: *Svatopluk* – vlastný výber z eposu

4. ročník (ŠPÚ 2009)

Tematický celok: *Dejiny literatúry – kresťanská a rytierska literatúra*

Obsahový štandard: Rytierska epika, koncepcia postavy bojovníka v službách cirkvi a kráľa; duchovná lyrika ako prejav kresťansky motivovanej reflexie; sv. František, jeho piesne a modlitby; kresťanská epická próza; legenda o svätcovi ako náboženský, historický a umelecký žáner; veľkomoravské legendy o sv. Konštantínovi a sv. Metodovi; staroslovienčina – prvý kultúrny jazyk Slovanov na Veľkej Morave, Balkáne a v Rusku

4.4 Katolícke náboženstvo

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

5. ročník (KPKC 2010)

Tematický celok: *Boh hovorí k človeku*

Obsahový štandard: Misia Cyrila a Metoda – nový jazyk; misia Cyrila a Metoda – boj s trojjazyčníkmi; *Otče náš* v staroslovienčine; šírenie posolstva sv. Cyrila a Metoda; Sv. Gorazd a spoločníci

Výkonový štandard:

- poznať najdôležitejšie udalosti zo života sv. Cyrila a Metoda,
- vysvetliť prínos byzantskej misie pre Slovensko,
- vysvetliť prínos prekladu *Svätého písma* do nášho jazyka,
- spamäti ovládať prvé dva verše Jánovho evanjelia,
- s pomocou učiteľa poskladať modlitbu *Otče náš* v cirkevnoslovanskom jazyku.

STREDNÁ ŠKOLA

2. ročník (KPKC 2010)

Tematický celok: *Šírenie kresťanských hodnôt v Európe*

Obsahový štandard: Kresťanské korene Európy a kríza hodnôt v súčasnosti

Výkonový štandard:

- pozorovať cirkev v jej dejinnom zápase pri uskutočňovaní Ježišovho odkazu,
- vysvetliť význam misie sv. Cyrila a Metoda pre pokresťančenie Európy.

Poznámka: je prekvapujúce, že katolícka cirkev venuje našim vierozvestcom a cyrilo-metodskej tradícii tak málo priestoru v nových učebných osnovách.

4.5 Pravoslávne náboženstvo

Pravoslávna cirkev na Slovensku v učebných osnovách náboženskej výchovy venuje najväčší priestor cyrilo-metodskej epoche a tradícii.

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

3. ročník (Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku 2010)

Tematický celok: *Cirkevnoslovanský jazyk – tradícia Cirkvi*

Obsahový štandard: História tohto jazyka na našom území; bohoslužobný jazyk pravoslávnej cirkvi; sme hrdí na tento jazyk pre jeho duchovnosť, krásu a melodickosť; porovnávanie cirkevno-slovanského jazyka so slovenským jazykom

Výkonový štandard:

- uvedomovať si, že tento jazyk k nám priniesli sv. Cyril a Metod,
- chápať, že pravoslávna cirkev je jediná, v ktorej tento jazyk je bohoslužobným jazykom,
- ďakovať Bohu za tento jazyk a s hrdosťou ho prijímať,
- uvedomiť si, že len vytrvalosťou a zodpovednosťou sa naučíme ovládať tento jazyk,
- byť hrdý svoje vierovyznanie a príslušnosť k pravoslávnej cirkvi.

4. ročník (Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku 2010)

Tematický celok: *Isus Christos – dobrý pastier*

Obsahový štandard: Cirkevnoslovančina ako tradícia a liturgický jazyk; dobrý kresťan – dobrý človek; duchovná sila cirkevnoslovančiny

Výkonový štandard:

- uvedomiť si dôležitosť cirkevnoslovančiny pre Cirkev a veriacich,
- uvedomiť si duchovnú silu cirkevnoslovančiny,
- vyjadriť vďačnosť Bohu, sv. Cyrilovi a Metodovi za krásny jazyk.

5. ročník (Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku 2010)

Tematický celok: *Misia Cirkvi*

Obsahový štandard: Pravoslávna cirkev sa hrdo hlási k učeniu siedmych všeobecných snemov; veľký historický medzník v našich dejinách; organizácia samotnej cirkvi na Veľkej Morave, konanie bohoslužieb v zrozumiteľnej reči; cirkevná slovančina – bohoslužobný jazyk; zachovávanie tradície našich predkov

Výkonový štandard:

- uvedomiť si lásku sv. Rastislava k svojmu národu,
- pochopiť veľký duchovný prínos sv. bratov Cyrila a Metoda pre náš národ a cirkev,
- uvedomiť si, aký má význam pre pravoslávneho kresťana ovládať cirkevnoslovanský jazyk,
- uvedomiť si, že cirkevnoslovančinu ovládame, pretože sme boli osvietení Duchom svätým.

7. ročník (Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku 2010)

Tematický celok: *Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na Slovensku*

Obsahový štandard: Príchod sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu; misijná práca vierozvestcov pri vzniku Pravoslávnej cirkvi na našom území; prínos misie pre súčasné Pravoslávie; nezabúdame na cirkevnoslovančinu

Výkonový štandard:

- pochopiť zmysel príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a zásluhy sv. Rastislava,
- uvedomiť si, aké veľké duchovné hodnoty nám priniesli sv. bratia,
- uvedomiť si prínos misie pre súčasnú pravoslávnu cirkev,
- učiť sa cirkevnoslovančinu.

STREDNÁ ŠKOLA

2. ročník (Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku 2010)

Tematický celok: *Pohľad do dejín svätého pravoslavia v českých krajinách a na Slovensku*

Obsahový štandard: Prenikanie kresťanstva na Veľkú Moravu a zásluhy sv. Rastislava na príchode sv. Cyrila a Metoda; misia sv. Cyrila a Metoda historické korene nášho pravoslavia; vyhnanie Metodových žiakov z Veľkej Moravy a ich misia na slovanskom juhu

Výkonový štandard:

- pochopiť historické súvislosti a zásluhy sv. Rastislava pri prenikaní kresťanstva na Veľkú Moravu,
- uvedomiť si veľkosť a význam sv. bratov pre našu pravoslávnu cirkev,
- uvedomiť si, prečo boli vyhnaní Metodovi žiaci z Veľkej Moravy a ako pokračovali v misijnej činnosti na slovanskom juhu.

4.6 Výtvarná výchova

5. ročník (ŠPÚ 2009)

Metodický rad: *Podnety výtvarného umenia*

Edukačné témy/výtvarné problémy: Rané kresťanské a byzantské umenie/mozaika alt; rané kresťanské a byzantské umenie/ikona

4.7 Výchova umením

ZÁKLADNÁ ŠKOLA

8. ročník (ŠPÚ 2009)

Tematický celok: *Tradícia a identita*

Tematický okruh: Umenie a náboženstvo/umenie baroka; človek a viera

Edukačné témy: Vyjadrenie posvätného a transcendentna ako základných ľudských postojov – modlitba, kontemplácia, meditácia, úžas a bázeň vyjadrené v hudbe a výtvarnom v umení – porovnanie; baroková architektúra, barokový objekt, maliarstvo a sochárstvo

Odporúčané ukážky a východiskový materiál: Využiť materiál z etickej a náboženskej výchovy; sakrálna skladby (omše, requiem, modlitby, chorály, pasie, napríklad od: J. S. Bacha, L. van Beethovena, W. A. Mozarta, G. Verdiho, G. Pucciniho, Honeggera, Hindemitha, Pendereckého, Kančeliho...); porovnať spirituál, gospel. Baroková architektúra maľba a sochárstvo; iluzionizmus v službe architektúry; púte, kalvárie; biblické motívy, postava Krista (vo výtvarnom umení, filme, muzikáli); porovnať so súčasnou sakrálnou architektúrou.

STREDNÁ ŠKOLA (ŠPÚ 2011)

Zážitková a aktívna forma vnímania umeleckého diela spojená s praktickou činnosťou zameraná na poznávanie a osvojovanie si vyjadrovacích prostriedkov umenia a kultúry.

Tematický celok: *Svet kultúry, vizuálne, zvukové, pohybové, priestorové znaky a činnosti človeka*

Tematické okruhy: Kultúrna tradícia: kultúrne povedomie a identita; tvorba kultúrnej tradície

Edukačné témy: Pamiatky v regióne alebo moja obľúbená pamiatka

Tematický celok: *Základné vyjadrovacie prostriedky hlavných umeleckých druhov – výtvarného umenia, hudobného umenia, slovesného umenia, dramatického umenia, filmového a elektronického umenia*

Tematické okruhy: Odlišnosť každodenných a umeleckých vyjadrovacích prostriedkov

Edukačné témy: Sakrálné umenie – v hudbe a výtvarnom umení (historické a súčasné); pomník a pamätník (historický a súčasný); vhodne implantovať cyrilo-metodskú tradíciu

4.8 Hudobná výchova

Hudba minulosti a súčasnosť.

Letný pohľad na stredovek – kresťanská hudobná kultúra, svetská hudba, duchovná pieseň. (ŠPÚ 2010)

4.9 Vlastiveda

Tematický celok: *Poznávame dejiny Slovenska*

Obsahový štandard: Svätopluk a jeho sláva

Výkonový štandard:

- porozprávať vlastnými slovami povesť o Svätoplukových prútoch,
- porozprávať pomocou obrázkov o živote Slovienov,
- opísať symboly, ktoré sa nachádzajú v povestiach a zhodnotiť, či sa význam vtedajších symbolov prenáša aj do súčasnosti.

Záver

Viacerí pápeži vysoko hodnotili činnosť solúnskych bratov. Najväčšie ocenenie sa im však dostalo od dvoch pápežov: Leva XIII. a Jána Pavla II. Pápež Lev XIII. v encyklike *Grande munus* (Vznešená povinnosť) z 30. septembra 1880 vyzdvihol význam a neoceniteľné zásluhy sv. bratov pre slovanské národy.

Pápež Ján Pavol II. vyhlásil prostredníctvom apoštolského listu *Egregiae virtutis* (Vynikajúcej cnosti) z 31. decembra 1980 svätého Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy. Okrem toho vydal dňa 2. júna 1985 osobitnú encykliku *Slavorum Apostoli* (Apoštoli Slovanov), ktorú napísal pri príležitosti 1000. výročia smrti svätého Metoda (885 – 1985). V nej Ján Pavol II. predstavuje solúnskych bratov ako vzory pre modernú misionársku prácu, predchodcov ekumenizmu a budovateľov kresťanskej Európy. Je to doteraz najprepracovanejšie ocenenie zásluh sv. bratov Cyrila a Metoda. (Hnilica 2012) Jozef kardinál Tomko, ktorý prednášal na sympóziu pri príležitosti 1100. výročia smrti sv. Metoda v talianskej Gazzade v septembri 1985 na tému *Storia religiosa dei cechi e degli slovacchi* (Náboženské dejiny Čechov a Slovákov) o sv. Cyrilovi a Metodovi, povedal: „*Iste nie je náhodné, že traja poslední pápeži venovali týmto dvom svätým pápežské dokumenty takého svetového významu, ako sú tri pápežské listy Magnifici eventus (Veľkolepá udalosť) Jána XXIII. (1963), Antiquae nobilitatis decora (Staroslávne vznešené časy) Pavla VI. (1969) a Egregiae virtutis (Vynikajúci muži) Jána Pavla II. (1980), ako aj jeho encyklika Slavorum apostoli. Ani jeden iný svätý si nezaslúžil štyri významné pápežské dokumenty v priebehu 22 rokov. A navyše, v roku 1980 boli sv. Cyril a Metod vyhlásení spolu so sv. Benediktom za spolupatrónov Európy.*“ (Vragaš 2013)

Je potrebné pripomínať si, že cyrilo-metodská tradícia bola hybnou silou našich národných dejín. My Slováci patríme ku priamym dedičom evanjelizačného diela sv. apoštolov Cyrila a Metoda. Ich zásluhou vstúpili naši slovenskí praotcovia do kultúrnych a náboženských dejín Európy. (Vragaš 2013)

Zoznam bibliografických odkazov

- Anonym, 2010. *Kurikulum predmetu náboženstvo/náboženská výchova*. Spišská Nová Ves: KPKC. ISBN 978-80-970549-5-3.
- BAGIN, A., 1993. *Cyrlometodská tradícia u Slovákov*. Bratislava: SAP. ISBN 80-85665-08-5.
- HABOVŠTIAKOVÁ, K. a E. KROŠLÁKOVÁ, 1993. *Z tvorby solúnskych bratov a ich žiakov*. Trnava: SSV. ISBN 80-7162-028-9.
- HNILICA, J., 2012. *Svätí Cyril a Metod horliví hlásatelia Božieho slova*. Bratislava: Vyd. Spolku slovenských spisovateľov. ISBN 978-80-8061-648-9.
- JUDÁK, V., 1995. Prvý z rodu slovenského. In: *Priatel'ia Boží*. Bratislava: Lúč. ISBN 80-7114-125-9.
- LACKO, M., 1991. Sv. Cyril a Metod. In: *Blízki Bohu i ľuďom*. Bratislava: Tatran. ISBN 80-222-0277-0.
- METROPOLITNÁ RADA PRAVOSLÁVNEJ CIRKVI NA SLOVENSKU. Učebné osnovy predmetu náboženská výchova pre 1. – 9. ročník ZŠ.
- ŠKOVIERA, A., 2010. *Svätí slovanskí sedempočetníci*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV. ISBN 978-80-89489-02-2.
- ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Štátny vzdelávací program. Príloha ISCED 1.
- ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Štátny vzdelávací program. Príloha ISCED 2.
- ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Štátny vzdelávací program. Príloha ISCED 3A.
- ŠUBJAKOVÁ, E., 2010. *Hlaholika: posvätné dedičstvo Slovákov*. Bratislava: OZ ŽVT. ISBN 978-80-9699-184-6.
- VRAGAŠ, Š., 2013a. *Cyrlometodské dedičstvo v náboženskom, národnom a kultúrnom živote Slovákov*. Bratislava: Lúč. ISBN 978-80-7114-929-3.
- VRAGAŠ, Š., 2013b. *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo. ISBN 978-80-8135-036-8.

Príloha Hlaholika

							
A - az	B - buky	V - vädý	G - glagal	D - dobro	E, Je - jest	Ž - živäte	Dz - dzälo
							
Z - zemlja	I - iže	I	J - (g, d)	K - kako	L - ljude	M - myslite	N - naš
							
O - on	P - pokoj	R - rci	S - Slovo	Š - ša	T - tvrdo	U - uk	F - fert
							
F - phe	Ch - chär	Ó - of	C - ci	Č - črv	Y - yžica	Jer - tvrdé	Y - jery
							
Jer - mäkké	Jen - jens	On - ons	Jon - jons	Ju	Ä - jat'		

Zdroj: ŠUBJAKOVÁ, E., 2010. *Hlaholika: posvätné dedičstvo Slovákov.*